

Kaja Plado ♦ Ana Kontor

EESTI KEELE TÖÖRAAMAT

8. klassile
3. osa

EESTI KEELE TÖÖRAAMAT

8. klassile

3. osa

Mina nimi on

.....

Kool

.....

Kaja Plado, Ana Kontor
Eesti keele tööraamat 8. klassile. 3. osa

Tööraamat sobib õpilastele, kes õpivad põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava lihtsustatud õppe tasemel; õpilastele, kellele on rakendatud individuaalne õppekava (IÕK); muukeelsetele õpilastele ning on soovitatav kasutamiseks põhikooli riikliku õppekava järgi õppijate õppe diferentseerimisel.

Retsenseerinud Ülle Rästas, Heidi Öövel

Toimetanud: Tiina Helekivi
Illustreerinud: Ülle Meister, Vilve Aavik-Vadi
Tehniliselt toimetanud: Andero Kurm
Kujundanud ja küljendanud: Eve Kurm
Fotod: Wikimedia Commons
Kaanefoto: Shutterstock Images
Kaane kujundanud: Eve Kurm

Raamatu väljaandmist on toetanud Haridus- ja Teadusministeerium.

Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ettenähtud vastutuse.

Autoriõigus: SA Innove, autorid 2016

ISBN 978-9949-575-11-4 (kogu teos)
ISBN 978-9949-575-12-1 (1. osa)
ISBN 978-9949-575-15-2 (2. osa)
ISBN 978-9949-575-17-6 (3. osa)
ISBN 978-9949-575-19-0 (4. osa)
ISBN 978-9949-575-13-8 (pdf: kogu teos)
ISBN 978-9949-575-14-5 (pdf: 1. osa)
ISBN 978-9949-575-16-9 (pdf: 2. osa)
ISBN 978-9949-575-18-3 (pdf: 3. osa)
ISBN 978-9949-575-20-6 (pdf: 4. osa)

Trükiettevalmistus:
Kirjastus Studium
Riia 15b
51010 Tartu
www.studium.ee

Trükitud OÜ Greif trükikojas
Lohkva, Luunja vald
Tartumaa 62207

MUUTUMATUD SÕNAD	4
Määrsõnad	4
Määrsõnade tuletamine	11
Samatüvelised määrsõnad ja omadussõnad	21
 ARVSÕNA	 23
Rooma numbrid	38
Arvsõnade õigekiri	41
 TEGUSÕNA	 47
Lihttepusõna	48
Samatüvelised tepusõnad	52
Sarnase tähendusega tepusõnad	60
Tepusõna pöördelised vormid	63
• Ainsus ja mitmus	63
• Olevik ja minevik	66
• Jaatav ja eitav kõne	82
• Kõneviisid	85
• Isikuline ja umbisikuline tegumood	97
Ühendtepusõna ja väljendtepusõna	101
Tepusõna käändelised vormid. Kesksõnad	108

Määrsõnad

Sa tead, et eesti keeles esinevad sõnad lausetes muutevormides. Mõned sõnad aga ei muutu. Määrsõnad kuuluvad muutumatute sõnade hulka.

Määrsõnu on tähenduse järgi nelja liiki: iseseisvad määrsõnad (*näevad **kaugele***), asemäärsõnad (*lähevad **sinna***), abimäärsõnad (*kasvab **kinni***) ja rõhumäärsõnad (***ometi** vastab*).

Iseseisvad määrsõnad

Iseseisvad määrsõnad kuuluvad tegusõna, omadussõna või teise määrsõna juurde ja täpsustavad põhisõna tähendust. Iseseisvad määrsõnad vastavad **koos põhisõnaga** küsimustele *kuhu?*, *kus?*, *kust?*, *millal?*, *kui kaua?*, *kuidas?*, *kuivõrd?*. Iseseisvaid määrsõnu saab tähenduse järgi liigitada mitmeti.

1) Kohamäärsõnad. Need sõnad täpsustavad tegevuse kohta (kaugele, lähedalt, alla, üles jne).

Koos tegusõnaga vastavad kohamäärsõnad küsimustele *kuhu?*, *kus?*, *kust?*.

Näiteks: liigub **eemale** – liigub *kuhu?*

elab **eemal** – elab *kus?*

vaatasid **eemalt** – vaatasid *kust?*

2) Ajamäärsõnad. Need sõnad täpsustavad tegevuste ajalisi seoseid (homme, ammu, tihti, täna, eile, hiljuti, äsja, varsti, nüüd, peagi, praegu, tänavu, mullu, hilja, tihti, suviti jne).

Koos tegusõnaga vastavad ajamäärsõnad küsimusele *millal?*.

Näiteks: alustas **täna** – alustas *millal?*

tuli terve **tunni** – *kui kaua?*

saabuvad **varsti** – saabuvad *millal?*

jõudsid **õhtuks** – *mis ajaks?*

3) Viisi- ja seisundimäärsõnad. Need sõnad täpsustavad sündmuse toimumise viisi (hästi, vaikselt, ilusasti, jalgsi jne) või sündmuses osaleja seisundit/asendit (pingul, põlvili, istukile, paljapäi, kössis jne).

Koos tegusõnaga vastavad viisi- ja seisundimäärsõnad küsimusele *kuidas?*.

Näiteks: elavad **hästi** – elavad *kuidas?*

läbisid **jalgsi** – läbisid *kuidas?*

istub **kösis** – istub *kuidas?*

töötas **põlvili** – töötas *kuidas?*

4) Hulga- ja määramäärsõnad. Need sõnad märgivad objektide hulka (palju, vähe, kahekesi, hulgakesi, üksinda, jne) või mingi omaduse esinemise määra (võrdlemisi, natukene, üsna, väga jne).

Hulga- ja määramäärsõnad võivad täpsustada nii tegusõnu, omadussõnu kui ka teisi määrsõnu.

Näiteks: töötavad **kahekesi**, **võrdlemisi** õnnelik, üsna **üksinda**.

Koos põhisõnaga vastavad hulga- ja määramäärsõnad küsimustele *kuivõrd?*, *kui palju?* või *kuidas?*.

Näiteks: sõidab **aeglaselt** – sõidab *kuidas?*

liiguvad **vähe** – liiguvad *kui palju?*

on **eriliselt** maitsev – *kuivõrd* maitsev?

sõidavad **kahekesi** – sõidavad *mitmekesi?*

1. Loe sõnaühendid. A. Nimeta sõnaühendites määrsõnad.

B. Esita määrsõnale küsimus koos põhisõnaga.

lähevad hulgakesi – *lähevad kuidas?*

eriti **maitsev** –

nii **töökas** –

töötab korralikult –

tulevad peagi –

liigub aeglaselt –

näeb kaugele –

tulid eile –

kukkus istukile –

astusid eemale –

seisavad sirgelt –

elavad neljakesi –

astub paljajalu –

tõstab üles –

saabuvad varakult –

C. Rühmita sõnaühendid mäarsõna tähenduse järgi.

	Sõnaühendid	Mäarsõna küsimus
Aja- mäarsõnad	tulid eile	<i>millal?</i>
Hulga- ja määra- mäarsõnad		
Viisi- ja seisundi- mäarsõnad		
Koha- mäarsõnad		

D. Täienda tabelit sõnadega ajaloo või loodusõpetuse õppetekstidest.

2. Laienda igat tegusõna

- kohamäärsõnaga (**KMS**)
- ajamäärsõnaga (**AMS**)
- viisimäärsõnaga (**VMS**)
- seisundimäärsõnaga (**SMS**)
- hulgamäärsõnaga (**HMS**)

Näiteks:

töötavad	KMS	kaugel
	AMS	tänavu
	VMS	aeglaselt
	SMS	paljaspäi
	HMS	üksinda

liikused	SMS	
	KMS	
	HMS	
	AMS	
	VMS	

asetavad	HMS	
	VMS	
	KMS	
	AMS	
	SMS	

tõmbasid	SMS	
	VMS	
	AMS	
	HMS	
	KMS	

3. A. Loe laused. B. Leia igale paksult trükitud sõnale põhisõna, jooni see. C. Esita ja kirjuta lause järele küsimus koos põhisõnaga.

1. Magasin täna öösel **halvasti**. *Magasin kuidas?*
2. Õhtu mööduski **üksinda** televiisorit vaadates.
3. Hommikul läksime **jalgsi** järve äärde.
4. Me valmistusime **järve ääres** kalapüügiks.
5. Memm lõpetas tegevused **hilja** ja istus **väsinult** toolile.
.....
6. Olime õhtul **kahekesi** kodus ja tundsim end **mõnusasti**.
.....

D. Muuda tegevus vastupidiseks. Asenda lausetes määrsõnad.

Näiteks: Magasin täna öösel hästi.

Asemäärsõnad

Need on iseseisvate määrsõnade ebamäärased vasted.

Koos põhisõnaga vastavad asemäärsõnad samadele küsimustele kui iseseisvad määrsõnadki: *kuhu?, kus?, kust?, millal?, kui kaua?, kuidas?, kuivõrd?*.

Asemäärsõnu saab tähenduse järgi liigitada nagu iseseisvaid määrsõnu.

Umbmääraselt võib olla väljendatud

- **koht**: siia, siin, sinna, sealt, kusagil ehk kuskil, mujal, siinpool, siinsamas;
- **aeg**: kunagi, millalgi, siis;
- **viis**: nõnda, nii, sedasi;
- **millegi määr**: kuivõrd, sedavõrd.

4. A. Loe laused. Otsusta, kas tegevuse aeg ja koht on umbmäärane (UM) või konkreetne (K). B. Kirjuta lause järele UM või K.

1. Poisid liikusid staadioni suunas.
2. Nad keerasid ristteelt sinnapoole.
3. Poisid teadsid, et millalgi jõuavad nad ka staadionile.
4. Võistlused pidid algama kell kaheksa.
5. Nad istusid rahulikult sinna.
6. Noormehed hoidsid kolmele sõbrale kohta.
7. Küllap sõbrad tulevad ka millalgi.
8. Kuskil peavad olema ka võistlejad.
9. Kell kaheksa saabusid meeskonnad staadionile.

- Kontrolli: K – 4 lauset, UM – 5 lauset.

5. Muuda sõnaühendites umbmääraselt väljendatud tegevus või omadus konkreetseks. Kasuta iseseisvaid määrsõnu.

laskuvad sinna, on seal, läksid sinnapoole, nägid sealt, elavad kuskil, asetsevad siinpool, toimus siis, algavad kunagi, tulevad millalgi, kirjutavad sedasi, lugesid nii, on siin, nõnda hoolikas, nii määrdunud

6. A. Loe poisid jutt. Jooni umbmääraste sisuga määrsonad.

Poiss: „Me hakkasime siis sealt liikuma. Meie eesmärgiks oli jõuda millalgi sinna. Kunagi jõuame siia tagasi. Me ei kiirustanud kuskile. Me liigume sedavõrd aeglaselt, et nõnda minnes ei jõuagi sinna.“

B. Asenda umbmäärased määrsonad kohta, aega, viisi, hulka või seisundit väljendavate nimisõnadega ja määrsonadega.

C. Laienda jutukest.

D. Kirjuta selgelt sõnastatud jutuke vihikusse.

Abimäärsonad

Abimäärsonad kuuluvad tegusõna juurde ja muudavad tegusõnade tähendust. Abimäärsona üksinda mingile küsimusele lauses ei vasta, see on ühendtegu sõna koostises.

Näiteks: kinni – **kinni** kasvama, **kinni** katma, **kinni** panema, **kinni** istuma, **kinni** võtma;
maha – **maha** viskama, **maha** kirjutama, **maha** jätma, **maha** jääma, **maha** kukkuma, **maha** langema, **maha** pillama;
üle – **üle** vaatama, **üle** kirjutama, **üle** saama, **üle** kasvama.

7. A. Selgita eelmise harjutuse tegusõnade tähendust koos abimäärsonadega.
B. Kasuta tegusõnu koos abimäärsonadega lausetes.

Rõhumäärsonad

Nendeks sõnadeks võivad olla: **ka**, **isegi**, **võib-olla**, **samuti**, **muidugi**, **vist**, **küllap**, **küll**, **tõesti**, **ometi**, **just**, **ju** jne.

Rõhumäärsonad

1) rõhutavad lauses mõnda sõna.

- Taavi tuli meiega korvpalli mängima.
- **Isegi** Taavi tuli meiega korvpalli mängima.

2) annavad tervele lausele mingi eri tähendusvarjundi.

- 2016. aasta jaanuarikuus oli palju pakaselisi ilmu.
- **Küll** olid 2016. aasta jaanuarikuus palju pakaselisi ilmu!

8. A. Loe laused. **B.** Täienda lauseid rõhumäärsõnadega. Selgita iga lause tähenduse muutust. **C.** Leia oma lemmiknumber ühest kümneni. Mis numbri kirjeldus sobib sinu kohta?

Number 1 – Oled rahulik ja enesekindel.

*Oled **nii** rahulik ja **üsna** enesekindel.*

Number 2 – Oled tark, kuid musta huumoriga.

.....

Number 3 – Närvitsed, kuid oled kena ja meeldid kõigile.

.....

Number 4 – Oled ilus ja viks. Ära jälgi horoskoopi!

.....

Number 5 – Kui tahad elus läbi lüüa, siis pead õppima.

.....

Number 6 – Järgmises klassis oled hoolas õppija.

.....

Number 7 – Oled vingerpussitegija nagu kloun.

.....

Number 8 – Jooksmine on sinu jaoks käkitegu. Võiksid joostes ringide asemel „kaheksaid“ teha.

.....

.....

Number 9 – Oled tore, sinuga võib tülli minna.

.....

Number 10 – Oled oma klassi parim.

.....

„Juku juntsüklopeedia“ 2010 ainetel

9. A. Loe laused. Jooni määrsõnad.

1. Eriti töörohke **oli** talu naispere elu.
2. Koos meestega **töötasid** naised pidevalt põllul ja heinamaal.
3. Naised **hoolitsesid** alati, et toit **oleks** ikka laual.
4. Ikka **tõusis** perenaine varakult ja **läks** hilja **magama**.
5. Pird **valgustas** vaevaliselt pimedaid ruume.
6. Pird **asetati** korralikult pilakusse põlema.
7. Põlenud pirdu **tuli** seal õigeaegselt **vahetada**.
8. Mehed **istusid** tulele lähemal ja tegid usinasti puutööd.

Kokku 12 määrsõna.

B. Ringita rõhumäärsõnad. (2 sõna – ja lauses)

C. Asenda lausetes määrsõnad nii, et lause sisu ei muutuks.

Vajadusel muuda sõnade järjekorda lauses.

D. Kirjuta laused vihikusse.

Määrsõnade tuletamine

Jäta meelde!

Uusi määrsõnu saab tuletada erinevate **liidete** abil.

Kõige rohkem määrsõnu on tuletatud liidete **-lt**, **-stu**, **-ti/-di** abil.

-lt – rõõmsalt, tuliselt, ausalt;

-sti – tugevasti, valjusti, kindlasti;

-ti/-di – hommikuti, suviti, areldi.

Liide -lt

Liide **-lt** on eesti keeles kõige levinum määrsõnaliide. (seisis sirge**lt**)

Liitega **-lt** moodustatakse viisimäärsõnu. Tuletatud viisimäärsõnad vastavad küsimusele *kuidas?*.

Näiteks: rääkis *viisaka**lt***, rääkis *kurva**lt***, rääkis *lõbusa**lt***, rääkis *solvunult**lt***,
rääkis *huvitava**lt***

Määrsõna saab moodustada omadussõnast liite **-lt abil.**

Selleks:

- 1) moodusta omadussõna omastava käände vorm (*missuguse?*),
- 2) lisa omadussõna omastava käände vormile **-lt**, saadki määrsõna.

Näiteks: *rõõmus – rõõmsa – rõõmsa**lt***

- 1. A. Jälgi näiteid. Selgita **-lt**-liiteliste määrsõnade moodustamist.**
B. Jätka tööd eeskuju järgi.

Omadussõna <i>missugune?</i>	Omadussõna omastav kääne <i>missuguse?</i>	Määrsõna <i>kuidas?</i>
vaene (talupoeg)	vaese	elas vaese/ lt
talvine (töö)	talvise	riietus talvise/ lt
rõõmus	rõõmsa	ütles rõõmsa/ lt
	kurja	rääkis
valus		
vaikne		
	ausa	
tulus		
	hoogsa	

Jäta meelde!

Sõnaühendites, mis koosneb omadussõnast ja nimisõnast, saab omadussõna enamasti muuta määrsõnaks.

Näiteks: *korralik* õppimine – õpib *korralikult*

2. A. Moodusta sobivaid sõnaühendeid määrsõnaga *murelikult*.

Kasuta tegusõnu: *istus, nuttis, jalutas, vihastas, ootas, pajatas, seisis, andis, võttis, lootis*.

B. Koosta sõnaühenditega lauseid.

istus murelikult,

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. A. Jätka *-lt*-liitega määrsõnade moodustamist.

omadussõna + nimisõna

teigusõna + määrsõna

viisakas käitumine

käitub *viisaka/lt*

põhjendatud puudumine

puudub *põhjendatu/.....*

murelik vaade

vaatab

ajutine tegevus

tegeleb

südamlik tervitus

tervitab

lõbus ümin

ümiseb

hoogne tants

tantsib

B. Moodusta teise tulba sõnaühenditega lauseid. Kirjuta vihikusse.

4. Loe laused. Moodusta sulgudes olevatest omadussõnadest **-lt**-liitelised mäarsõnad.

1. Kui jääte haigeks, pöörduge (*kohene*) arsti poole.
2. Omapead ravimine võib lõppeda (*kurb*).
3. Iga ravimi pakendile on kirjutatud: „Tarvitada arsti näpunäidete (*kohane*)“.
4. Mõned inimesed tahavad (*innukas*) õpetada, kuidas end (*tulemuslik*) ravida.
5. (*Tavaline*) soovivad nad kasutada rohtusid, mis neile on hästi mõjunud.
6. See, mis ühe inimese teeb (*lõplik*) terveks, võib teisele isegi (*kahjulik*) mõjuda.

Mäarsõna saab moodustada tegusõna **v-** ja **tav**-kesksõnast.

Selleks:

- 1) moodusta tegusõnast **v-**, **tav** kesksõna,
- 2) moodusta **v-**, **-tav** kesksõnast omastava käände vorm,
- 2) lisa omastava käände vormile **-lt**, saadki mäarsõna.

Näiteks: elama: elay – elava – **elava/lt**

hoiatama: hoiatav – hoiatava – **hoiatava/lt**

5. A. Moodusta tegusõnadest mäarsõnu.

Tegusõna	v -kesksõna	Omastava käände vorm <i>missuguse?</i>	Mäarsõna
lõikama	lõikay (heli)	lõikava	lõikava/lt
põlastama	(ilme)		
ähvardama	(ütlus)		
vetruma	(madrats)		
huvitama	(ettepanek)		
unistama	(noormees)		

uurima	(teadlane)		
pilkama	(naer)		
kiitma	(õpetaja)	kiitva	
mõistma	(pilk)		

B. Moodusta iga määrsõnaga sobivaid sõnaühendeid.

Pane tähele!

Määrsõna võib sobida ühendisse mitme tegusõnaga.

C. Kirjuta sobivaid ühendeid.

karjub

hüpleb

räägib

jälgib

6. A. Moodusta tegusõnadest määrsõnu.

Pööra tähelepanu **tav**-kesksõnadel veaohtriku koha õigekirjale.

Tegusõna	tav -kesksõna	Omastava käände vorm	Määrsõna
ootama	ooda..... vastus		
täitma	ülesanne		
märkama	ükskõiksus		
nägema	nähtav kriimustus		
lugema	raamat		

B. Loe laused, täida lüngad määrsõnadega eelmisest tabelist.

1. Minu vanaisa juuksed on halliks muutunud.
2. Kirjalik teade on vaja vormistada
3. Poisi enesehinnang tõusis kiituse peale

7. Loe laused. Moodusta *lt*-liitelisi määrsõnu.

1. Rong **vilistas** (*läbi lõikama*) ja **hakkas** (*aeglane*) liikuma.
2. Kohtunik **vaatas** (*küsima*) kohtualusele otsa, kuid viimane **silmitses** (*uurima*) oma saapaninasid.
3. Õpetaja **teatas** klassile (*nõudlik*), et **on vaja kirjutada** (*lugema*).
4. Poiste (*uudne*) **esitatud** lahendusse **suhtus** õpetaja (*tunnustama*).
5. Sportlane **kukkus** treeningul (*õnnetu*).
6. Puhas õhk, vesi ja päike **mõjuvad** inimese tervisele (*kosutama*).

Määrsõna saab moodustada tegusõna *nud*- ja *tud*-kesksõna vormidest.

Selleks:

- 1) jäta tegusõna *nud*- ja *tud*-vormi lõpust ära **-d**, (väsi/*nud* – väsi/*nu*),
- 2) lisa sõna lõppu **-lt**, saadki määrsõna. (väsinu*lt*)

Näiteks: tüdinema: tüdinenud – tüdinenu – **tüdinenu/lt**

lahendama: lahendatud – lahendatu – **lahendatu/lt**

8. A. Moodusta määrsõnu. B. Moodusta sõnaühendeid määrsõnadega.

õnnestunud – õnnestunult

Täitis ülesande õnnestunult

väsinud –

Istus diivanile

nördinud –

..... nördinult

pettunud –

.....

kirjutatud – kirjutatult

Esitas

murtud –

.....

teenitud –

.....

Liide -sti

Määrsõna tuletusliitega **-sti** on tähenduselt enamasti **-lt**-liitelise määrsõnaga sama.

Näiteks: rääkis julgesti (julgelt), jooksis kiiresti (kiirelt), tegutses targasti (targalt).

Liide **-sti** liitub ka omastava käände vormile.

9. A. Moodusta **-sti**-liitelisi määrsõnu.

B. Moodusta sõnaühendeid **-sti**-liiteliste tuletistega.

Omadussõna <i>missugune?</i>	Omastava käände vorm <i>missuguse?</i>	Määrsõna	Sõnaühend: tegasõna+määrsõna
julge	julge	julge sti	põhjendas julgesti
kiire	kiire		jooksis
kange			soovis
suur			
usin			
tark			
vali			
kindel			
halb			
uus			

Tegusõna <i>-tav</i> -kesksõna	Omastava käände vorm <i>missuguse?</i>	Määrsõna	Sõnaühend: tegusõna+määrsõna
arvatav	arvatava	arvatava <i>sti</i>	tundis
usutav			räägib
loodetav			täidab
nähtav			tegutseb
kuuldav			kujundab

- 10. A.** Rühmita määrsõnad harjutus 9 tabelitest tähenduse järgi.
B. Lisa veel sõnu.

-sti-liiteline määrsõna võib tähistada

- viisi: *valjusti*,
- aega: *uuesti*,
- määra: *suuresti*,
- kõhklust ja ebakindlust: *arvatavasti*,

- 11. A.** Leia ja kirjuta välja lugemikust 10 **-sti**-liitelist määrsõna.
B. Otsusta, mis sõnadest on määrsõnad tuletatud. Kirjuta.

Näiteks: *halvasti* – *halb*

1.	6.
2.	7.
3.	8.
4.	9.
5.	10.

Mõned sama sõnatüvega **-lt** ja **-sti**-liitelised määrsõnad on erineva tähendusega. Mõningatest omadussõnadest saame moodustada nii **-lt**- kui ka **-sti**-liidete abil sama tähendusega määrsõnu.

Näiteks: esineb julge**lt** = esineb julge**sti**, toimetab kiire**lt** = toimetab kiire**sti**,
tunneb ennast mugava**lt** = tunneb ennast mugava**sti**.

12. Selgita sõnaühendite tähenduse erinevust.

- 1) Kas tegevuse viis, sooritamise seisund või kõhklus/ebakindlus?
 - tahab kange**sti**, kummardab kange**lt**
 - sõidab ära kuuldavasti, räägib kuuldava**lt**
- 2) Kas hulk/määr või aeg?
 - täidab parajasti, paraja**lt** soe

13. A. Loe laused. Kasuta kursiivis sõnade asemel **-sti**- või **-lt**-liitelisi määrsõnu. Vajadusel muuda lausetes sõnade järjekorda, sõnade vorme või sõnu.

1. *Juhuse tahtel* jõudsid inimesed tähelepanekuteni, et taimedel võib olla *raviv mõju*.
Juhuslikult jõudsid inimesed tähelepanekuteni, et taimed võivad mõjuda *ravival*.

2. Me loodame, et taimedega ravi on *edukas*.

..... saab taimedega ravida.

3. Kui haigestute, tuleb *kohe* pöörduda arsti poole.

.....

4. Haigestumisest hoidumiseks tuleb *hoolega* täita hügieeninõudeid.

.....

5. Toit tuleb valida selline, et see oleks tervisele *hea*.

.....

6. *Äärmise halb* mõju tervisele on alkoholil, tubakal ja narkootilistel ainetel.

.....

Liide -ti/-di

-ti/-di-liiteline määrsõna võib tähistada

- **viisi.** Paljud sellised määrsõnad on seotud loodushäältega: *prauhti, plaksti, viuhti, prõmdi, naksti* jne, kuid ka mõistis *vääri|ti*, vaatas *arel|di*;
- **asendit või paigutust:** asetses *serviti, nurgeti, lapiti, põigiti, pikuti* jne;
- **ajalist korduvust:** toimub *pühapäeviti, sügiseti, õhtuti* jne.

14. A. Loe sõnaühendid. B. Jooni õige vaste.

1) külastas pühapäeviti	külastas mõnel pühapäeval
külastas igal pühapäeval
külastas ühel pühapäeval
2) pani ukse kinni „prõmmdi“	pani ukse kinni vaikselt
lõi ukse kinni kõvasti
3) reisib suviti	reisib mõnikord suvel
reisib igal suvel
reisib harva suvel
4) mõistis vääriti	sai aru õigesti
sai aru valesti
mõistis vahetevahel valesti
5) astus areldi	astus pika sammuga
astus tippides
astus hiilides

15. Tegutse korralduse järgi.

1. Aseta tööraamat enda ette pikuti .	4. Aseta tööraamat lauale lapiti .
2. Aseta tööraamat enda ette nurgeti .	5. Tee kätega plaksti .
3. Aseta tööraamat lauale põigiti .	6. Tõmba sõrmedega siuhti läbi juuste.

- 16. A.** Loe laused. **B.** Leia ja jooni vead määrsõna liidetes.
C. Kirjuta laused õigesti vihkusse, jooni määrsõnad koos tegusõnadega.

1. Miks vahel lihased *õhtusti* **valutavad**?
2. *Enamalt* **tekib** probleem lihaste ülepingest.
3. Lihaseid **treenitakse** *jõuliseti*.
4. Jõuline treening **väsitab** lihaseid *kiireti*.
5. Kiire väsimine **tuleb enamalt ette** siis, kui spordialaga **pole** keha *piisavasti harjunud*.
6. Mitmeid tunde kestev korvpalli mängimine **väsitab** lihaseid *korralikusti*.

Samatüvelised määrsõnad ja omadussõnad

Omadussõnad väljendavad **missugune** keegi või miski on.

Omadussõnadest saame moodustada määrsõnu, mis väljendavad, **kuidas** miski toimub.

Näiteks: **Rõõmus** (*missugune?*) tüdruk rääkis **rõõmsalt** (*kuidas?*).

- 17. A.** Loe määrsõnaga sõnaühendid. Jooni määrsõnad.
B. Täida lüngad samatüveliste omadussõnadega.

Missugune inimene on?

- 1) Käitus *meeldivalt* – on inimene.
- 2) Töötas usinasti – on inimene.
- 3) Värvis korralikult – on inimene.
- 4) Vaatas üleolevalt – on inimene.
- 5) Rääkis ülbelt – on inimene.
- 6) Võitles julgesti – on inimene.

- C.** Moodusta lauseid, milles kasutad nii määrsõna kui ka omadussõna.

18. Loe laused, täida lüngad samatüveliste määr- ja omadussõnadega.

1. Sille jutt **huvitas** tema klassikaaslast.

See jutt oli ja Sille
ise rääkis ka *huvitavalt*.

2. Algaja näitleja *vaikne* jutt ei kostnud tagumiste
ridade kuulajateni.

Ta rääkis

3. Piia hoidub kaaslastele oma arvamusi ja
mõtteid avaldamast.

Ta on *tagasihoidlik* tüdruk. Igas olukorras käitub ta

4. Kaisa teab, et *õrn* asi võib kergesti katki minna.

Ta hoidis paberist tehtud ketti käes.

5. Pauli kohver ei ole raske. Tal on kohver.

Paul teab, et selline kohver võib katki minna.

6. Memm ei ole julge inimene. Keegi koputas uksele.

Memm vaatas ukseilmast, kes koputas.

Ta on naine.

Kas on meeles?

Mida märgitakse arvsõnadega?

Arvsõnad märgivad esemete, olendite ja nähtuste **hulka** (*kui palju?, mitu?*) või **järjekorda** (*mitmes?*).

Näiteks: 2016. aastas on 366 päeva.

Kahe tuhande kuueteistkümnendas (*mitmendas?*) aastas on

aastate järjekord

kolmsada kuuskümmend kuus (*mitu?*) päeva.

päevade hulk

1. Loe. Vasta.

2016. aasta veebruarikuus on 29 päeva. Veebruarikuu 29. päev lisab aastasse 366. päeva. Igas 4. aastas on 366 päeva.

A. Nimeta hulka ja järjekorda väljendavad sõnad.

Kirjuta arvsõna järel: **hulk** (H) või **järjekord** (J).

- 2016. aasta veebruarikuus on **kakskümmend üheksa** (____) päeva.
- Veebruarikuu **kahekümne üheksas** (____) päev lisab aastasse **kolmesaja kuuekümne kuuenda** (____) päeva.
- Igas **neljandas** (____) aastas on **kolmsada kuuskümmend kuus** (____) päeva.

B. Märgi täpiga sõnad, mis vastavad küsimusele *mitu?*, *kui palju?*.

C. Jooni sõnad, mis vastavad küsimusele *mitmes?*.

D. Mis küsimusele vastavad hulka väljendavad arvsõnad?

Mis küsimusele vastavad järjekorda väljendavad arvsõnad?

Kuidas jagunevad arvsõnad tähenduse järgi?

2. A. Loe laused. Jooni arvsõnad.

Kes leiutas kalendri?

1. Paavst Gregorius kolmeteistkümnes kehtestas
tuhande viiesaja kaheksakümne teisel aastal uue kalendri.
2. Gregoriuse järgi kulub Maal ümber Päikese tiiru tegemiseks
kolmsada kuuskümmend viis päeva, viis tundi,
nelikümmend kaheksa minutit ja nelikümmend kuus sekundit.
3. Nii tekib igal neljandal aastal üks lisapäev.
4. Lisapäevaks on kahekümne üheksas veebruar.
5. Kolmel aastal on veebruaris kakskümmend kaheksa päeva.

B. Rühmita arvsõnad.

Põhiarvsõnad	Järgarvsõnad

C. Kirjuta tekst vihikusse. Asenda arvsõnad numbritega.

Pane tähele!

- Paavst Gregorius kolmeteistkümnes kirjutatakse tavaliselt Rooma numbriga – Gregorius XIII.
- Kas kirjutasid järgarvud punktiga?

3. A. Loe lausetes arvsõnad õigesti. B. Jooni sõnadega kirjutatud arvsõnad.

1. Esimesed inimesed astusid Kuu pinnale 1969. aasta seitsmendal kuul.
2. Ameerika Ühendriikide astronautidel kulus neli päeva, et jõuda kosmoselaevaga Apollo üksteist Kuu lähedusse.
3. Kuu asub Maast 384 000 kilomeetri kaugusel.

C. Nimeta kõik järgarvsõnad. Selgita, mille järjekorda väljendab iga järgarvsõna.

Arvsõnu saame käänata käänamistabeli alusel.

Kääne	Küsimus	Põhiarvsõna
Nimetav	<i>mitu?</i>	kakskümmend seitse
Omastav	<i>mitme?</i>	kahekümne seitsme
Osastav	<i>mitut?</i>	kahtkümmend seitse/t
Sisseütlev	<i>mitmesse?</i>	kahekümne seitsme/sse
Seesütlev	<i>mitmes?</i>	kahekümne seitsme/s
Seestütlev	<i>mitmest?</i>	kahekümne seitsme/st
Alaleütlev	<i>mitmele?</i>	kahekümne seitsme/le
Alalütlev	<i>mitmel?</i>	kahekümne seitsme/l
Alaltütlev	<i>mitmelt?</i>	kahekümne seitsme/lt
Saav	<i>mitmeks?</i>	kahekümne seitsme/ks
Rajav	<i>mitmeni?</i>	kahekümne seitsme/ni
Olev	<i>mitmena?</i>	kahekümne seitsme/na
Ilmaütlev	<i>mitmeta?</i>	kahekümne seitsme/ta
Kaasaütlev	<i>mitmega?</i>	kahekümne seitsme/ga

Kääne	Küsimus	Põhiarvsõna + nimisõna
Nimetav	<i>mitu?</i>	kakskümmend seitse osa
Omastav	<i>mitme?</i>	kahekümne seitsme osa
Osastav	<i>mitut?</i>	kahtkümmend seitse/t osa
Sisseütlev	<i>mitmesse?</i>	kahekümne seitsme/sse osa/sse
Seesütlev	<i>mitmes?</i>	kahekümne seitsme/s osa/s
Seestütlev	<i>mitmest?</i>	kahekümne seitsme/st osa/st
Alaleütlev	<i>mitmele?</i>	kahekümne seitsme/le osa/le
Alalütlev	<i>mitmel?</i>	kahekümne seitsme/l osa/l
Alaltütlev	<i>mitmelt?</i>	kahekümne seitsme/lt osa/lt
Saav	<i>mitmeks?</i>	kahekümne seitsme/ks osa/ks
Rajav	<i>mitmeni?</i>	kahekümne seitsme osa/ni
Olev	<i>mitmena?</i>	kahekümne seitsme osa/na
Ilmaütlev	<i>mitmeta?</i>	kahekümne seitsme osa/ta
Kaasaütlev	<i>mitmega?</i>	kahekümne seitsme osa/ga

Mitmesõnalisi arvsõnu nimetatakse liitarvsõnadeks (liitpõhiarvsõna, liitjärgarvsõna).

Kas panid tähele?

Liitpõhiarvsõnadel käänduvad kõik sõnad ainsuse nimetavas, omastavas ja osastavas käändes (*kakskümmend seitse*, *kahekümne seitsme*, *kahtkümmend seitset*).

Sisseütlevast käändest alates käändub ainult liitarvsõna viimane osa.

Eelnevad sõnad on omastava käände vormis (*kahekümne seitsmesse*).

4. Moodusta sõnaühendid nõutud käänete vormis.

Nimetav: *kümme poissi, kaks tuhat kuus eurot*

Omastav:

.....

Osastav:

.....

Seestütlev

.....

Kaasaütlev:

.....

5. A. Nimeta arvud. B. Kirjuta märgitud käände küsimus.

C. Moodusta suuliselt arvsõna vastava käände vorm.

2345 – omastav kääne – 7236 – osastav kääne –

4550 – seestütlev kääne – 3661 – kaasaütlev kääne –

5555 – alaleütlev kääne – 7770 – saav kääne –

6. Kasuta sõnaühendites kõiki võimalikke käändevorme ühendiga

kell kaks (kasuta vajadusel käänamistabelit).

1. Tulge koju **kell kaks**, *kella kaheks, kella kahest*

2. Peaksite minema **kell kaks**, *kella kahest*,

3. Lahkuge majast **kell kaks**,

4. On avatud **kell kaks**,

5. Alustasime **kell kaks**,

6. Lõpetatakse **kell kaks**,

7. Lubatakse olla *kella*

7. A. Moodusta lauseid. B. Loe nummerdatud laused.

Täida lüngad sobivate vastetega.

Tuleme $\left\{ \begin{array}{l} \text{kolme} \\ \text{kolmese} \\ \text{kolmanda} \end{array} \right\}$ bussiga.

1. Meil on vaja kaks korda ümber istuda.

Tuleme bussiga.

2. Meie buss väljub kell 3.

Tuleme bussiga.

3. Kaks bussi on juba eelnevalt väljunud.

Tuleme bussiga.

Vaatame $\left\{ \begin{array}{l} \text{neljandat} \\ \text{nelja} \\ \text{neljast} \end{array} \right\}$ filmi.

1. Film algab kell 4.

Vaatame filmi.

2. Vaatame järjest 4 filmi.

Vaatame filmi.

3. Vaatame ainult viimast filmi.

Vaatame filmi.

Võtame osa $\left\{ \begin{array}{l} \text{viiesest} \\ \text{viiest} \\ \text{viieandast} \end{array} \right\}$ ringist.

1. Me osaleme viies ringis.

Võtame osa ringist.

2. Seekord ei osale me neljas esimeses ringis.

Võtame osa ringist.

3. Me osaleme järgmises ringis.

Võtame osa ringist.

4. Ringitöö algab kell 5.

Võtame osa ringist.

Jäta meelde!

Põhiarvsõnadest saab liite **-ndik** abil moodustada murdarvsõnu.

Näiteks: neli – (mitme?) nelja + **-ndik** = nelja/**ndik**

Erandlik on sõna *kolma/ndik* (ei ole *kolme/ndik*).

8. Jätka murdarvsõnade moodustamist.

Põhiarvsõna	Mitme?	+ -ndik	Murdarvsõna mitmendik?
viis		-ndik	
seitse		-ndik	
viiskümmend		-ndik	
sada		-ndik	
kolmsada		-ndik	

9. A. Jälgi arvsõnadest *üksteist* ja *kaksteist* murdarvsõnade moodustamist.

B. Jätka murdarvsõnade moodustamist näidise alusel arvsõnadest *kolmteist* kuni *üheksateist*.

Nimetava käände vorm (mitu?)	Omastava käände vorm (mitme?)	Liide -ndik	Murdarvsõna (mitmendik?)
üksteist	üheteistkümne	-ndik	üheteistkümne/ ndik
kaksteist	kaheteistkümne	-ndik	kaheteistkümne/ ndik
kolmteist			

10. Nimeta murdarvsõna. Täida lüngad arvõnadega lausetes. Loe laused.

- $\frac{1}{5}$ – Tervik on jaotatud osaks.
Sealt on võetud $\frac{1}{5}$ ehk *üks* osa *viiest*
- $\frac{3}{4}$ – Tervik on jaotatud osaks.
Sealt on võetud $\frac{3}{4}$ ehk osa
- $\frac{1}{25}$ – Tervik on jaotatud osaks.
Sealt on võetud $\frac{1}{25}$ ehk osa
- $\frac{2}{7}$ – Tervik on jaotatud osaks.
Sealt on võetud $\frac{2}{7}$ ehk osa
- $\frac{50}{100}$ – Tervik on jaotatud osaks.
Sealt on võetud $\frac{50}{100}$ ehk osa

11. Ütle ja kirjuta murdarv sõnaga. Leia murdarvsõnale vaste: *pool, veerand, kolmveerand.*

$\frac{3}{4}$ – ehk
 $\frac{1}{4}$ – ehk
 $\frac{1}{2}$ – ehk
 $\frac{5}{10}$ – ehk
 $\frac{25}{100}$ – ehk
 $\frac{75}{100}$ – ehk

12. Loe ja täida korraldused.

- 1) Joonista ring. Viiruta $\frac{1}{3}$ ringist.
- 2) Joonista riskülik. Värvi $\frac{1}{2}$ riskülikust, veerand riskülikust viiruta.
- 3) Tõmba 8 cm joon.
Märgi punase värviga $\frac{1}{4}$, kolmveerand joonest märgi sinisega.

1.	2.
3.	

Kuidas moodustatakse põhiarvsõnadest järgarvsõnu?

Selleks:

1) Moodusta põhiarvsõna omastava käände vorm.

Näiteks: seitse – (*mitme?*) seitsme

2) Lisa omastava käände vormile **-s**, saad järgarvsõna nimetava käände vormi.

Näiteks: seitsme + **-s** = seitsme/**s** (*seitsmes* kilomeeter)

3) Lisa omastava käände vormile **-nda**, saad tüvevormi kõikidele käändevormidele alates sisseütlevast.

Näiteks: seitsme + **-nda** = seitsme/**nda** kilomeetri,
seitsme/**nda**/l kilomeetril, seitsme/**nda**/st kilomeetrist

13. A. Moodusta järgarvsõnu. Täida tabel.

Põhiarvsõna <i>nimetav kääne</i>	Põhiarvsõna <i>omastav kääne (mitme?)</i>	Järgarvsõna <i>nimetav kääne (mitmes?)</i>	Järgarvsõna <i>omastav kääne (mitmenda?)</i>
viis	viie	viie/s	viie/nda
kolm	kolme	kolma/s	
neli			
sada			
kümme			
kolmteist	kolmeteistkümne		
kaheksateist			
kuusteist			
viisteist			
kakssada	kahesaja		
viissada			
kuussada			
tuhat	tuhande		

B. Loe laused, kasuta arvsõnu õigesti.

1. Vanaema ütles, et uus südamerohi tekitab igal (10) inimesel õhetust.
2. (1) inimesel (100) võivad tekkida nahalööve ja sügelus.
3. Priit ostis (4) pudelit jooki. (3) pudelis oli limonaad, aga (4) pudelis oli mahlajook.
4. Alevikus elab nüüd üle (1000) elaniku. (1000) elanik sündis eelmisel kuul.

C. Lisa järgarvudele punktid.

D. Moodusta lauseid, milles kasutad nii põhi- kui ka järgarvsõnu.

Kuidas käändub järgarvsõna?

Kääne	Küsimus	Järgarvsõna
Nimetav	<i>mitmes?</i>	kahekümne seitsmes
Omastav	<i>mitmenda?</i>	kahekümne seitsmenda
Osastav	<i>mitmendat?</i>	kahekümne seitsmenda/ t
Sisseütlev	<i>mitmendasse?</i>	kahekümne seitsmenda/ sse
Seesütlev	<i>mitmendas?</i>	kahekümne seitsmenda/ s
Seestütlev	<i>mitmendast?</i>	kahekümne seitsmenda/ st
Alaleütlev	<i>mitmendale?</i>	kahekümne seitsmenda/ le
Alalütlev	<i>mitmendal?</i>	kahekümne seitsmenda/ l
Alaltütlev	<i>mitmendalt?</i>	kahekümne seitsmenda/ lt
Saav	<i>mitmendaks?</i>	kahekümne seitsmenda/ ks
Rajav	<i>mitmendani?</i>	kahekümne seitsmenda/ ni
Olev	<i>mitmendana?</i>	kahekümne seitsmenda/ na
Ilmaütlev	<i>mitmendata?</i>	kahekümne seitsmenda/ ta
Kaasaütlev	<i>mitmendaga?</i>	kahekümne seitsmenda/ ga

Pane tähele!

1. Liitjärgarvsõna käänamisel käändub viimane sõna kõikides käänetes.
Eelmised arvsõnad jäävad omastava käände vormi.

Näiteks: 325. – (*mitmendaks?*) kolmesaja kahekümne viiendaks.

2. Sõnaühendi moodustab järgarvsõna + nimisõna – viies ratas
Nelja viimase käände korral (*ni-na-ta-ga* käänded), lisandub käändelõpp
ainult nimisõnale – viienda ratta/ni, viienda ratta/na, viienda ratta/ta,
viienda ratta/ga.

Järgarvsõna jääb omastava käände vormi – (*mitmenda?*) viienda.

14. Kääna suuliselt sõnaühendeid.

522 raamatut

2017. aasta

5555. saade

15. A. Loe lausetes numbriga kirjutatud arvsõnad õigesti.

B. Jooni järjekorda märkivad arvud, lisa vajadusel puuduv punkt.

1. Ajakirja „Horisont“ on Eestis välja antud juba 49 aastat.

2. 50 juubelit tähistav ajakiri ilmus 2016 aasta 1 kuus.

3. Kas iga 1000 tellija saab ajakirja tasuta?

Tellitud oli ajakiri juba 898 inimesel.

4. 1 veebruaril oli saade „Päevakaja“ eetris 20000 korda.

5. See päev on aasta 30 päev, aasta lõpuni on jäänud
veel 336 päeva. Mis kuupäev on aasta 30 päev?

.....

6. 31 jaanuaril 2016 aastal tähistas Eesti vanim elanik
oma 106 sünnipäeva. Ta on 106 aastat vana.

Mis aastal on ta sündinud? aastal.

Mis aastaarv on tema sünniaastaks?

Kõige esimese Horisondi kaas

16. Pane tähele arvsõnade muutumist sõnaühendites.

A. Vasta küsimustele. **B.** Jätka suuliselt näidiste alusel.

Toimus *mis ajal?* Toimus *mis ajast mis ajani?*

1) Toimus 12. – 14. jaanuarini.

Toimus kaheteistkümnendast jaanuarist neljateistkümnenda jaanuarini.

Mitmel päeval toimus? päeval.

- Tähistatakse 24. ja 30. novembril

Mitmel päeval tähistatakse? päeval.

- On Tallinnas 13., 16. ja 23. veebruaril.

Mitmel päeval ollakse Tallinnas? päeval.

- Puudus koolis 15. – 18. jaanuarini.

Mitmel päeval ta puudus? päeval.

2) Toimus 16.02 – 28.03.

Toimus kuueteistkümnendast veebruarist kuni kahekümne kaheksanda märtsini.

- Olid Eestist ära 15.06 – 27.07; 10.09 – 11.10 olid Eestist ära.

3) Toimus jaanuarikuu 12. – 14. päevani.

Toimus jaanuarikuu 12. päevast 14. päevani.

- Planeerisid aprillikuusse 20. – 25. päevani; maikuu 7. – 17. päevani.

4) Toimus aastatel 1941 – 1945.

Toimus aastatel 1941 kuni 1945. Mitmel aastal toimus? aastal.

- On õppinud koolis aastatel 1957 – 1968; 1991 – 2003

On õppinud koolis mitu aastat? aastat; aastat.

5) Toimus 1941. – 1945. aastani.

Toimus 1941. aastast kuni 1945. aastani.

- Leidis aset 2003. – 2010. aastani; 2015. – 2016. aastani.

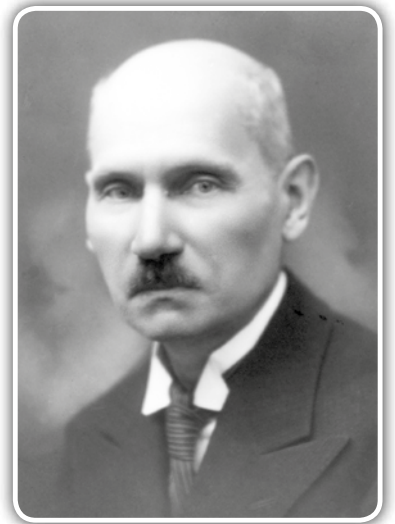
6) Tähistati 30.06–01.07. 2011.

Tähistati 30. juunist kuni 1. juulini aastal 2011

- Korraldatakse 4.09–15.10. 2017; 12–19.05. 2018.

17. A. Loe harjutus endamisi lausete kaupa. B. Jooni järgarvud, lisa punkt.

1. Tuntud kirjanik Oskar Luts elas aastatel 1887–1953.
2. Ta sündis 7 jaanuaril 1887 aastal Kaarepere vallas.
3. 1945 aastal kuulutati Oskar Luts rahvakirjanikuks.
4. Kirjanik õppis 1895 aastast kuni aastani 1899
Palamuse kihelkonnakoolis.
5. 1899–1902 õppis Oskar Luts Tartu reaalkoolis.
6. 1903 aastast alustas tulevane kirjanik töö
apteekriõpilasena Tartus ja Narvas. Aastast 1908
töötas ta Tallinnas ja Peterburis.
7. 1912–13 aastani ilmus tuntud jutustus „Kevade“ I ja II osa.
8. Oskar Luts suri Tartus 23 märtsil 1953 aastal.
9. Kui talle Tartus mälestusmärk avati, oli aastaks 1987.
10. Aastal 1987 alustas Palamusel tegevust kihelkonnakoolimuuseum.

C. Loe laused õigesti.

18. A. Loe sõnaühendid. Jooni õiged ühendid. B. Kirjuta arvsõna numbriga.

- 1) viies päeval, viiendal päeval, viienda päeval; päeval;
- 2) kolmas korraga, kolmandaga korraga, kolmanda korraga; korraga;
- 3) kaheksateistkümne leheküljelt, kaheksateistkümnenda leheküljelt,
kaheksateistkümnendalt leheküljelt; leheküljelt;
- 4) viiekümnenda kilomeetrini, viiekümnendani kilomeetrini;
viiskümnenda kilomeetrini; kilomeetrini;
- 5) kaheksakümnenda sünnipäevale, kaheksakümmend sünnipäevale,
kaheksakümnendale sünnipäevale; sünnipäevale
- 6) sajas aastapäevaks, sadaks aastapäevaks, sajandaks aastapäevaks,
sajanda aastapäevaks; aastapäevaks.

C. Kirjuta numbriga sõnaühendid tabelisse üksteise alla.

D. Kirjuta arvsõna küsimus ja käände nimetus.

Järgarv + käändevorm	Järgarvsõna küsimus	Käände nimetus
5. päeval	<i>mitmendal?</i>	Alalütlev

19. A. Loe, vali lausesse õige põhi- või järgarv. B. Kirjuta laused õigesti.

1. Plaani ülaosas on (3, 3.) -kordne maja.

.....

2. Maja (3, 3.) korrusel on suured (1, 1.) ruuduga aknad.

.....

.....

3. Majal on (2, 2.) sissepääsu.

.....

4. (2, 2.) sissepääsu kõrval on põõsad.

.....

5. Põõsaste juures on (3, 3.) pinki.

.....

6. (2, 2.) pinki on tumedad, (3, 3.) pink on hele.

.....

7. Iga pingi ees on (3, 3.) plaati.

.....

8. Igal plaadireal on (2, 2.) plaat suurem.

.....

9. Maja katuseharjal istub (6, 6.) lindu.

.....

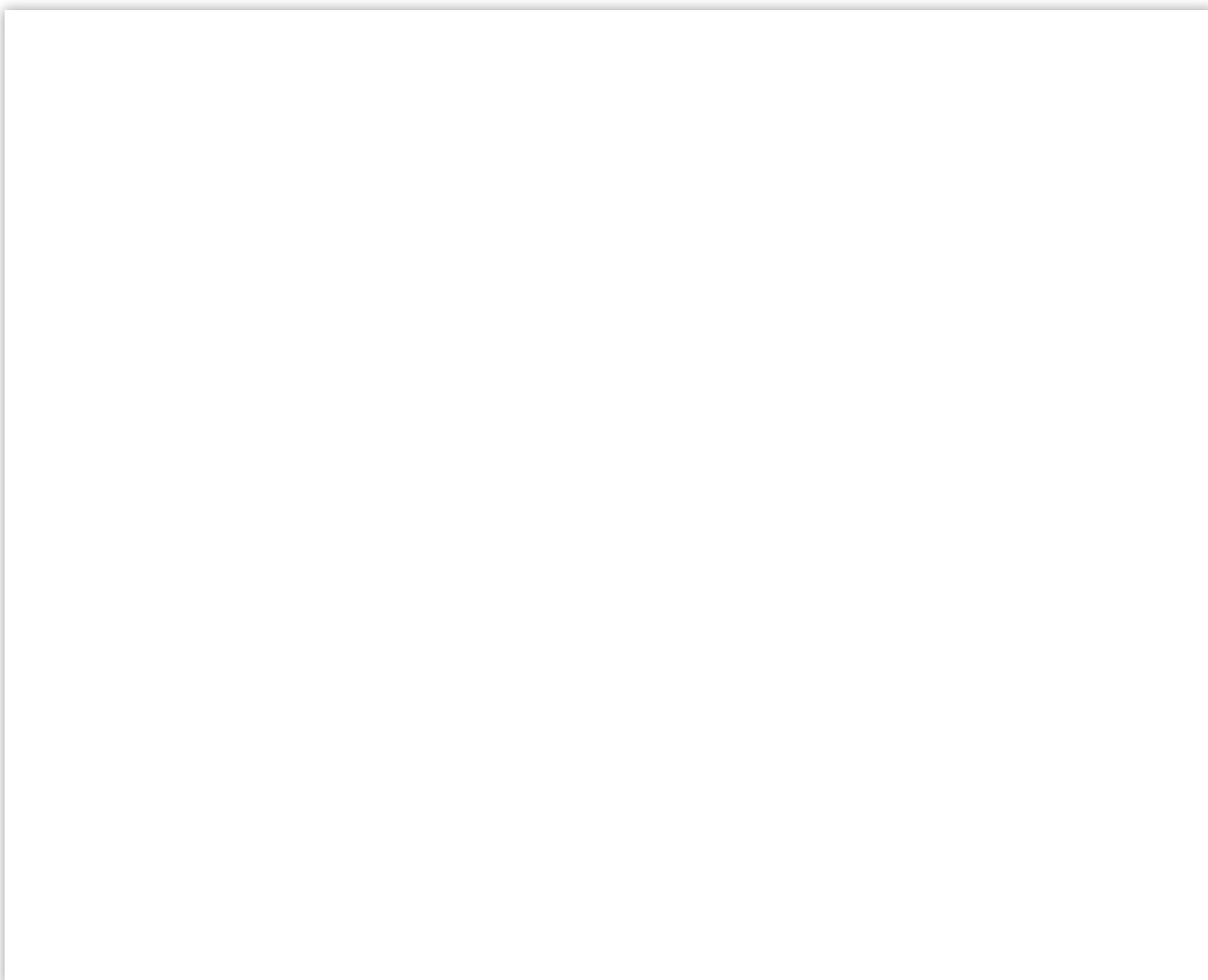
10. (4 - 4.) lindu istub vasakul pool, neist (4, 4.) lind on teistest suurem.

.....

11. Paremal pool istub (2, 2.) lindu, (2, 2.) lind on (1, 1.) väiksem.

.....

C. Loe laused uuesti. Koosta nende alusel joonis.

Rooma numbrid

Järgarve saab märkida nii järgarvsõnadega kui ka Rooma numbritega.
Kas on meeles eelmistes klassides õpitud Rooma numbrid?

I – 1.	IV – 4.	VII – 7.	IX – 9.
II – 2.	V – 5.	VIII – 8.	X – 10.
III – 3.	VI – 6.		

Kõige sagedamini märgitakse Rooma numbritega:

- kuude nimetusi – 8. III (8. märts)
- sajandeid – XIV sajand
- raamatute peatükke – VI peatükk
- auhinnalisi kohti – III koht
- sündmuste järjestust – XVIII tantsupidu „Meri“ (2009. aastal).

Järgarvsõnade märkimisel I – XXX kombineeritakse neid kolme tähega:
I – esimene, V – viies, X – kümnes.

Tuleta meelde!

Kuidas kolme tähte kasutades tekitatakse teisi Rooma numbreid?

- ♦ **Tähtede kordamine** (see tähendab arvudele juurde liitmist).

I – esimene, II – teine, III –

XX – kahekümnes, XXX –

- ♦ **Suurema arvu saamiseks liidetakse arvudele (I, V või X) sama või väiksem Rooma number (või numbrid).**

Näiteks:

1) $X + III = XIII$ 2) $X + X = XX$ 3) $X + V + III = VIII$ 4) $X + X + V + II = XXVII$

1. Nimeta ja kirjuta Rooma numbrile vastav järgarvsõna.

V – viies, VI – kuues, VII –, VIII –,
X – kümnes, XI – üheteistkümnes, XII –,
XIII – kolmeteist-....., XV – viie-.....

Jäta meelde!

Väiksema arvu saamiseks lahutatakse väiksem arv suuremast.
Selleks kirjutatakse **Rooma number või numbrid tähtede V, X ette**.

Näiteks:

V – viies, IV – neljas ($V - I = IV$); X - kümnes, IX – üheksas ($X - I = IX$).

2. A. Loe Rooma numbrid. B. Kirjuta Rooma numbrile vastav järgarv.

IX –, VIII –, XIII –, IV –, VI –, VII –,
XII –, XI –, XV –, XVI –, XIV –, XIX –,
XVII –, XX –, XXIV –, XXVIII –, XXIX –,
XXVI –, XXI –

- Kontrolli, kas kirjutasid järgarvud punktiga.

3. Kirjuta järgarvud esimesest kolmekümnendani ja nende järele vastavad Rooma numbrid.

1. – I	11. – XI	21. – XXI
2. –	12. –	22. –
	15. – XV	
10. –		30. –

Jäta meelde!

Eesti keeles kasutatakse lisaks I, V ja X-le veel nelja Rooma numbrit. Neist saab kombineerida suuremaid järgarve: **L** – viiekümnes, **C** – sajas, **D** – viiesajas, **M** – tuhandes.

Näiteks:

- Tartu Ülikool avati MDCXXXII aastal (1632. aastal).
- Tööraamat ilmus MMXVI aastal (2016. aastal).
- Sinu sünniaasta on MM..... aasta.

4. A. Loe Rooma numbreid. B. Jätka eeskuju järgi.

MM – 2000.	LV – 55.	MMI –
DL –	CIX –	DCL –
MDLI –	MDCLXVI –	MMDLIX –

5. A. Loe laused. B. Kirjuta kuupäevades Rooma numbrite asemele kuude nimetused.

1. Madisepäeva lahing toimus 21. IX 1217. aastal.

Madisepäeva lahing toimus 21. 1217. aastal.

2. Jüriöö ülestõus toimus 23. IV 1343. aastal.

Jüriöö ülestõus toimus 23. 1343. aastal.

3. Eesti Vabariigi 100. sünnipäev on 24. II 2018. aastal.

Eesti Vabariigi 100. sünnipäev on 24. 2018. aastal.

4. Tartu Kroonuaia Kool tähistas oma 50. sünnipäeva 27. XI 2015. aastal.

Tartu Kroonuaia Kool tähistas oma 50. sünnipäeva 27.
2015. aastal.

5. Vaimulik laulupidu „Maarjamaa – Isa maa“ toimus Tartus 2.–5. VII 2015. aastal.

Vaimulik laulupidu „Maarjamaa – Isa maa“ toimus Tartus 2.–5.
2015. aastal.

6. I laulupidu toimus Tartus 18.–20. VI 1869. aastal.

I laulupidu toimus Tartus 18.–20. 1869. aastal.

7. XII noorte laulu- ja tantsupidu toimub 30. VI – 2. VII 2017. aastal.

XII noorte laulu- ja tantsupidu toimub 30. –

2. 2017. aastal.

8. 30. VIII 2015 oli Delfis teade, et Pekingi MM-il IV koha saanud Gerd Kanter tahab võistelda ka järgmisel aastal Amsterdamis EM-l.

30. 2015 oli Delfis teade, et Pekingi MM-il IV koha saanud Gerd Kanter tahab võistelda ka järgmisel aastal Amsterdamis EM-l.

Arvsõnade õigekiri

Jäta meelde!

Arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamise reeglid.

Eelneva sõnaga kirjutatakse KOKKU:

- **-teist:** üksteist, neliteist, kuusteist;
- **-kümmend:** kakskümmend, viiskümmend, kaheksakümmend;
- **-sada:** kolmsada, seitsesada, üheksasada.

Nii tekib liitarvsõna.

Eelnevast sõnast kirjutatakse LAHKU kõik ülejäänud arvsõnad:

- **ühelised:** viissada kolm, kakskümmend kuus,
- **tuhat:** kaheksa tuhat, kolmsada tuhat;
- **miljon:** kolm miljonit, viisteist miljonit.

1. A. Loe, kirjuta arvuga. **B.** Ühenda kaarega sõnad, mis kirjutatakse kokku.

1) viis teist –, viis sada –, viis tuhat –,
viis miljonit –, viis kümmend –,

- 2) neli kümmend viis –, kuus sada kolm –,
viis sada neli teist –,
- 3) kolm tuhat üks sada –, viis tuhat üks teist –,
kolm teist tuhat neli –,
- 4) neli miljonit kolm sada viis kümmend kuus –,
- 5) kaheksa teist tuhat neli sada –,
- 6) nelja teist kümnes –, kaheksa saja kolmas –,
seitsme tuhande neljas –,
- 7) kolme tuhande viie teist kümnes –,
miljoni kolme saja tuhandes –

B. Kirjuta arvsõnad numbritega.

2. Ütle arv, kirjuta õigesti. Jälgi, et liitarvsõnad oleksid õigesti kirjutatud.

200 –	500. –
600 –	800 –
4 000. –	20 000 –
19 –	11. –
20 –	70. –
24. –	65 –
105 –	305. –
6 000 000 –	12 000 000 –
XXIV –	XXX –
XIX –	XIII –
XXIV –	XXIX –

- Kontrolli liitarvsõnade õigekirja.

3. A. Loe laused. B. Kirjuta ainult numbrid sõnadega.

1. 24. jaanuaril 2016. aastal möödub 150 aastat

Eesti Vabariigi loomisel olulist rolli omanud

riigimehe Jaan Poska sünnist.

.....

.....

.....

2. Jaan Poska sündis 24. jaanuaril 1866. aastal ja suri

7. märtsil 1920.

.....

3. 1913-1917 oli Jaan Poska Tallinna linnapea.

.....

.....

4. Jaan Poska oli Tallinna II eestlasest linnapea.

.....

5. Mälestusmärk J. Poskale avati tema 150. sünniaastapäeval kell 12 Kadriorus.

.....

.....

6. Mälestusmärgi rajamise otsustas linnavolikogu ühehäälselt 2012. aastal.

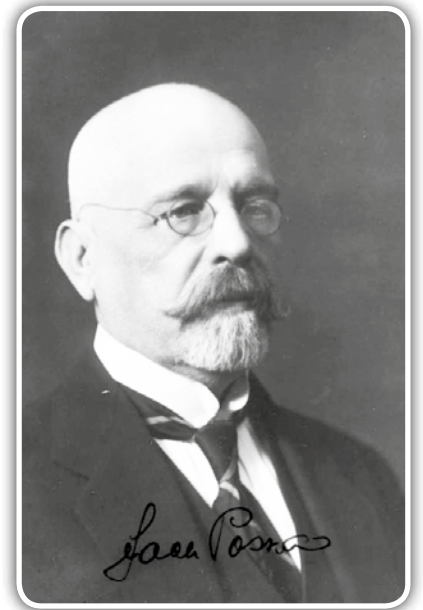
.....

7. Poska 148. sünniaastapäeval kuulutati välja konkurss mälestusmärgi loomiseks.

.....

8. Konkursile laekus 47 võistlustööd.

.....

9. Juba 2008. aastal restaureeriti Kadriorus Poska kodumaja, mis seisis tühjana ja oli hävimisohus.

10. Osa lauseid selles harjutuses on koostatud 21. jaanuaril 2016. aastal „Postimehes“ ilmunud artikli põhjal.

4. Loe ja kirjuta arvsõnad õigesti.

1. Ristsõnade lahendamise Eesti meistrivõistlustel osales 31 võistlejat.

2. 1. koha võitis juba 3. aastat järjest 17-aastane Tallinna koolipoiss.

3. Poiss tunnistas, et 2016. aasta ristsõnad olid raskemad kui 2015. aastal.

4. 8 ristsõna lahendamiseks oli aega kõigest 1 tund ehk 60 minutit.

5. Eelmine kord kestis võistlus 75 minutit.

6. 2. ja 3. kohale jäid naised, kes olid ka kunagi ise meistriks tulnud.

7. Kui tahad nimeliselt teada, kes saavutasid 1.–3. koha, loe 1.02.2016. aasta ajalehte „Postimees“.

5. Loe retsept. Ütle õigesti arvsõnad koos lühenditega.

Kookoshelbe küpsised

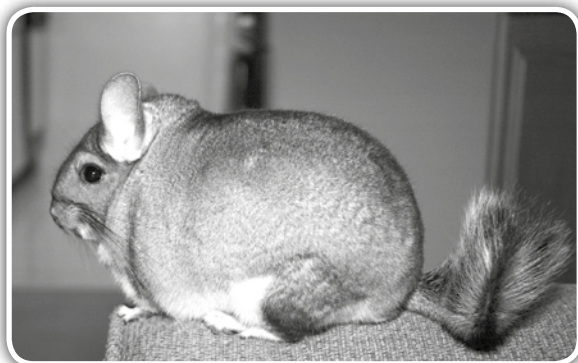
1. Selle retsepti leidis Kaja oma 5. kokaraamatu XI osast.
2. Vaja on võid. Tavaliselt on paki suurus 200 g. Võta selle suurusega võipakist 1/2 ja hõõru see 2 dl suhkruga vahule.
3. Lisa 1 muna. Sega või ja suhkruga seguga.
4. 2. muna sega 200 g kookoshelvestega. Kalla segud kokku.
5. Lase taigal 10 min seista.
6. Soojenda praeahi 180 kraadini.
7. Kata ahjuplaat küpsetuspaberiga ja tõsta sellele lusikaga parajad pätsikesed.
8. Tavaline küpsemise aeg on 15 minutit.
9. 15. minutil ava ahjuuks ja kontrolli, kas küpsised on valmis.

6. A. Loe laused. B. Kirjuta arvsõnad koos selle juurde kuuluva nimisõnaga õigesti vihikusse.

Tšintšilja ehk villakhiir

1. Tšintšiljad on pärit Lõuna- Ameerikast.
Seal elasid nad kaljulõhedes 900–4500 m kõrgusel merepinnast.
2. Villakhiirtel on 10–20 cm pikkune suur karvane saba nagu oraval.
3. Looma keha keskmine pikkus on 30 cm ja kaal 470–900 g.
4. Tšintšiljad on kõige tihedama karvkattega imetajad.
Ühest karvanääpsust kasvab neil välja kuni 60 alus- ja pealiskarva.
5. Villakhiiri on juba 16. sajandist kasutatud karusloomadena.

6. Pidev küttimine viis loomakesed 19. sajandil peaaegu väljasuremiseni.
7. Eestisse jõudsid esimesed 50 tšintsiljat 1990. a Ameerikast.

(Allikas: www.loomakaitse.eu)

7. A. Loe laused. B. Kirjuta arvsõnad õigesti vihikusse.

Kas sa tead?

1. Seadus võimaldab 2017. aasta oktoobris korraldatavatel kohaliku omavalitsuse valimistel hääletada inimestel alates 16. eluaastast.
 2. Seni algas valimisiga siis, kui oli täitunud 18 eluaastat.
 3. Valimistel osaleda saavad kõik 2000. aastal sündinud noored ja osa 2001. aastal sündinutest.
 4. Valimisea alandamisega lisandub Eestis kokku 24000 uut hääleõiguslikku kodanikku.
 5. Tartu linna valijaskond täieneb siis 1500 noore võrra.
 6. Reformierakonna Tartu klubis on 601 liiget. Noorim neist on 14-aastane.
 7. Reformierakonna liikmeskonna keskmine vanus on 21 aastat.
 8. Noorte sotsiaaldemokraatide Tartu klubi liikmeid on 178, neist alaealisi 19.
 9. IRL-i noorte klubisse kuulub 376 noort, kellest 26 on alaealised.
 10. Keskerakonna noortekogus on 472 noort, alaealisi neist on 84.
 11. Andmed on võetud 25.01.2016. aasta „Tartu Postimehe“ 5. leheküljelt.
- Kontrolli arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamise õigsust (vaata lk 40–41).

Tuleta meelde!

Tegusõnad on muutuvad sõnad, mis väljendavad

1) **tegevust** – värvima, krohvima, saagima, kaevama jne;

2) **seisundit** (olukorras olemist) – meeldima, kurvastama, naeratama jne.

Tegusõnad vastavad küsimustele *mida tegema?, mida teha?, mida teeb?, mida tegid?* jne.

Tegusõnad muutuvad ajas, kõneviisis, tegumoes, pöördes – st tegusõnu saab pöörata.

1. Loe laused. Rühmita tumedalt trükitud tegusõnad.

1. Lõvid **elavad** Aafrikas ja Aasias ning **liiguvad** ringi karjadena.
2. Isased lõvid **kaitsevad** oma valdusi.
3. Emaseid lõvisid teame kui toiduotsijaid. Nende helepruuni nahka **märkavad** saakloomad vähem. Saagi juurde **hiilivad** kiskjad salaja.
4. Isased lõvid **söövad** kõigepealt ise saagist kõhu täis.
5. Emased loomad ja pojad **ootavad** kannatlikult oma järge.

Tegevust väljendavad tegusõnad	Seisundit väljendavad tegusõnad

8. klassis õpid sa tundma

1) **lihttegusõnu** – hindama, magama, andma, saama,

2) **ühendtegusõnu**, mis koosnevad kahest sõnast: tegusõnast ja abimäärsõnast – üle hindama, maha magama, alla andma, otsa saama.

Lihttegusõna

Öeldis

Jäta meelde!

Igas lauses on tegusõna, mis on öeldiseks.

- Näiteks:
1. Kaasikus **kasvavad** (*mida teevad?*) kased.
 2. Vihma **sajab** (*mida teeb?*).
 3. **Müristas** (*mida tegi?*).
 4. Mina **elasin** (*mida tegin?*) maal.

Öeldis vastab küsimustele *mida teeb?, mida teevad?, mida tegi?, mida tegid?* jne.

2. A. Jooni lausetes tegusõnad (öeldised) kahe joonega.

Nurmkana ehk põldpüü

1. Nurmkana on väikese kana suurune lind.
2. Põldpüü kaalub keskmiselt nelisada grammi.
3. Nurmkana ehk põldpüüd otsivad toitu siblides.
4. Täiskasvanud linnud söövad seemneid, marju, putukaid ja tiguseid.
5. Pojad toituvad algul ainult putukatest.
6. Aprilli lõpus või mais munevad linnud pessa kuni kakskümmend kuus muna.
7. Pesa teevad linnud puu või põõsa alla tiheda kuiva rohu sisse.
8. Mõne nädala pärast kooruvad munadest pojad, kes varsti ka lahkuvad pesast.

B. Jooni sõnad, mis märgivad lauses tegijat. (on aluseks)

C. Kirjuta välja tegijat väljendavad erinevad sõnad. (Ära kirjuta korduvaid sõnu.)

.....

Jäta meelde!

Alus ja öeldis on lause pealiikmeteks.

3. A. Loe tegusõnu joone all. **B.** Lisa lausetesse tegevust väljendavad sõnad.

Ajalehes ilmus järgmine kuulutus:

Vanem perekond

Võrumaal palkmaja, mis

looduskaunis kohas.

Maja 3-toaline, ahjukütte ja saunaga.

Veevärki majas

Köögimööbel ja tehnika hinna sisse.

Elamise lähedal kool ja kauplus.

Maakonnakeskusesse kaks korda päevas buss ja ühe korra rong.

sõidab, viib, müüb, jäävad, on, ei ole, asub, asuvad, paiknevad

- **Kas panid tähele**, et sõnu valikuks on esitatud rohkem, kui on lausetes lünki. Mis sõnu võib asendada kasutamata sõnadega?

Tegusõna laiendid

1. A. Loe lause. Jooni lauses tegijat ja tegevust märkivad sõnad (alus ja öeldis). **B.** Kirjuta aluse ja öeldise laiendid.

Kaitseväge juhataja kiitis jaanuarikuus Tallinnas Kaitsemiidu tegevust.

(Mille?) juhataja kiitis

(mida?)
 (kus?)
 (millal?)

C. Vasta küsimusele koos põhisõnaga.

kiitis *mida*? – kiitis tegevust,

Jäta meelde!

Lauses on tegusõnal tavaliselt mitu laiendit.

- 2. A.** Laienda tegusõnu. **B.** Moodusta laused, milles kasutad kõiki laiendeid. Jälgi sõnade sobivat järjekorda lauses. **C.** Kirjuta laused.

Võrdles

- mida?*
- millega?*
- kus?*
- millal?*

Otsisid hirmunult

- keda?*
- kust?*
- kellega?*
- millal?*

Lendavad kaugale

- millega?*
- kuhu?*
- kellele?*
- millal?*

.....

.....

.....

Jooksis vastu

- kellele?*
- kellega?*
- milleni?*
- mis ajaks?*

.....

.....

.....

3. A. Loe laused. Jooni alus ja öeldis. B. Kirjuta välja öeldis. C. Kirjuta öeldise laiendid.

1. Sageli valivad noored peale põhikooli lõpetamist jätkuõppeks kutsekooli.

valivad

- (millal?)* peale põhikooli lõpetamist,
- (mis otstarbeks?)* jätkuõppeks,
- (mille?)* kutsekooli.

2. Kutsekool **maksab** kaugemalt tulijatele sõidukulude hüvitist.

.....

.....

.....

3. Kutseoskustega noored on tööandjate seas hinnatud.

.....
.....

4. Kutsekool korraldab ka noorte huvitegevust.

.....

5. Kutseoskuste omandamist harjutavad edukad õppurid igal aastal välispraktikal.

.....
.....
.....

B. Uuri Internetist oma kodukoha lähedal olevaid kutsekoole. Leia kolm eriala, mida tahaksid õppida.

Palju infot leiad ka lehelt www.rajaleidja.innove.ee

Samatüvelised tegusõnad

Tegusõna põhitähendust väljendab sõnatüvi.

Pane tähele!

Ühest ja samast sõnatüvest võime liidete abil tuletada teisi samatüvelisi sõnu.

Näiteks: **arvama** (midagi)

arvestama (kellegagi/millegagi)

arvutama (matemaatilist tehet tegema).

Tähenduselt on samast tüvest tuletatud tegusõnad üksteisest erinevad. Samatüvelisi sõnu kasutades tuleb arvestada, et iga liide muudab sõna tähendust.

- 1. A.** Loe, missuguse tähenduse annavad erinevad tuletusliited tegusõnadele **asendama – asetama – asetsema – asetuma**.
- B.** Moodusta küsimustele toetudes erinevaid lauseid.

asendama = 1) asemele panema, 2) kellegi kohta täitma
Kontori vananenud mööbel **asendati** uue ja kaasaegsega.
Kes **asendab** meie õpetajat tema äraolekul?

Kes? asendab keda? kus?

.....

.....

.....

Mis? asendatakse kus? millega?

.....

.....

.....

asetama = midagi kuskile paigutama
Isa ja ema **asetasid** minu kirjutuslaua akna alla.

Kes? asetasid kelle jaoks? mille? kuhu?

.....

.....

.....

asetsema = paiknema asuma
Suvila **asetseb** mere kaldal.

Mis? asetseb millest? kui kaugel?

.....

.....

.....

asetuma – ise kohale sobituma, paigutuma

Mehed pusisid ukse ettepanemisega tükk aega, aga lõpuks **asetus** see raskusteta ukseauku.

*Mis? **asetus** kuidas? kuhu?*

.....

.....

.....

2. A. Loe tegusõnad ja nende tähendused. B. Moodusta sõnaühendeid.

tunnistama = 1) tunnistusi andma, 2) avameelselt rääkima,
3) ära märkima, 4) silmitsema

- Kohtualune **tunnistas** ülekuulamisel oma süüd.
- Mihkel **tunnistati** sõjaväekohustuse jaoks sobimatuks.
- Kreete kutsuti tekkinud pahandust **tunnistama**.
- Kaotatud õpilaspilet **tunnistati** kehtestuks
- **Tunnistan** ja **tunnistan**, aga mitte ei tea, kes sa oled.

*Kes? **tunnistas** kellele? millal? mida?*

.....

.....

.....

*Kes? **tunnistas** kuidas? kus? keda?*

.....

.....

.....

*Mis? **tunnistati** kus? millal? mis põhjusel? missuguseks?*

.....

.....

.....

tunnustama = õigeks ja väärtuslikus pidama.

- Head artisti **tunnustatakse** kontserdi lõpus kestva aplausiga.
- President **tunnustab** igal kevadel parimaid koolilõpetajaid vastuvõtuga Kadrioru roosiaias.

Keda? tunnustati kus? mille eest?

.....

.....

.....

3. A. Loe laused. **B.** Täida lüngad sobivast tegusõnast moodustatud sõnavormidega. **C.** Täpsusta tegusõna tähendust, ühenda.

• esindama – esitama

1. Kalmer maakondlikel talispordivõistlustel meie kooli.
2. Poistekoor laulupeol mitu laulu koos meeskooriga.
3. Reisija liinibussi sisenedes oma sõidupileti.
4. Meie klassijuhataja kooli õpetajaid haridustöötajate tunnustusüritusel.

• Ühenda kokkuvõtteks tegusõna ja selle selgitus.

esindama midagi ette kandma

esitama kellegi või millegi nimel tegutsema

• riietama – riietuma

1. Tiina soojalt, sest ilm oli külmaks läinud.
2. Tiina oma õde külmale ilmale vastavalt.
3. Väljas on tugev tuul. Kas sa õigesti?
4. Priit on spordivõistlustel oma võistkonna esindusvormi.
5. Väikesel vennal on täna lasteaiapidu. Ema ta peole minekuks sobivalt.

- Ühenda kokkuvõtteks tegusõna ja selle selgitus.

riietama kedagi teist riidesse panema

riietuma endale riideid selga panema

4. A. Selgita sõnade tähendust lausetes. B. Kirjuta lünka sobiv tegusõna ja tähendust täpsustav number.

- loendama – loetlema

loendama: 1) millegi arvu kindlaks tegema

loetlema: 2) midagi nime või nimetuse järgi üles lugema

1. Rahvaloenduse ajal (¹....) elanikkonda kõikjal ühel ja samal päeval.
2. Mihkel (....) peast Euroopa riikide pealinna.
3. Taat (....) linde, kes istusid traadil.
4. Laps (....) peast Eestimaa suuremaid järvi!
5. (....), mitu autot seisab meie ees valgusfoori punase tule all.
6. Õde oskas (....) Eesti suuremaid linnu ja maakondi.

- vaatama – vaatlema

vaatama: 1) silmitsema, 2) mõtlema, 3) otsima, 4) külastama, 5) suhtuma

1. Tiit (³....) sõnaraamatust, kuidas kirjutatakse sõna „globaalne“.
2. Naabrid (....) viltu, kui mul televiisor kõvasti mängib.
3. (....) aknast välja ja nägin äikesepilve lähenemist.
4. Lähen peale lõunat haiglasse vanaema (....) .
5. Õues on külm. (....) midagi paksemat selga.
6. Isa ütles kurjalt: „Seda me veel! (....)“

7. Minu õpetaja on ikka väga tark. Ma (....) talle alt üles.
8. Meie klassi õpilastel oli võimalus (....), kuidas keraamikud töötavad.

vaatlema: 1) kõrvalt tähelepanelikult vaatama, 2) uurima

1. Kert (....), kuidas vanaisa uut traktorit töökorda seadis.
2. Mihkel (....) aknast lindude käitumist söögimajas.
3. Onu Raivo käib kevadeti Matsalus linde

5. A. Otsusta, kas lauses on kasutatud sobivat tegusõna.
Sobiva tegusõna korral märgi sulgudesse (x).

• järgnema – järgima

järgnema: 1) ajaliselt mingi sündmuse järel toimuma, 2) järel minema või tulema

järgima: millegi põhjal käituma

1. Igale pahateole järgib (....) karistus.
2. Poiss järgib (....) isale joostes.
3. Toomas järgib (....) isa eeskujule ja läheb sügisel kutsekooli õppima.
4. Lastevanemate üldkoosolekule järgib (....) klassi koosolek.
5. Alati järgib (....) talvele kevad ja kevadele järgneb (....) suvi.
6. Iga liikleja peab järgima (....) liikluseeskirju.
7. Koer järgib (....) rahulikult sammul oma peremehele.

B. Sõnasta kõik laused õigesti.

C. Rühmita laused tegusõna tähenduse järgi.

Kirjuta tabelisse lausete numbrid.

<u>Järgnema:</u> ajaliselt mingi sündmuse järel toimuma	<u>Järgnema:</u> järel minema või tulema	<u>Järgima:</u> millegi põhjal käituma

6. A. Selgita ja kirjuta järgmiste tegusõnade tähendused. Vajadusel kasuta *TEA Koolisõnastiku* või *Interneti* abi.

B. Kirjuta iga tegusõnaga 2 lauset.

• külmetama – külmetuma

külmetama –

1.

2.

külmetuma –

1.

2.

• sulgema – sulguma

sulgema –

1.

2.

sulguma –

1.

2.

- liitma – liituma

liitma –

1.

2.

liituma –

1.

2.

- pidurdama – pidurduma

pidurdama –

1.

2.

pidurduma –

1.

2.

7. Loe laused. A. Otsusta, kas märgitud tegusõna tähistab

- 1) mis on pidev või pikaajaline tegevus,
- 2) tegevust, mis toimub lühikest aega.

B. Jooni lausesse sobiv tegusõna. Rühmita tegusõnad tabelisse.

1. Tüdruk (*naeris – naeratas*) nii, et ta silmad läksid märjaks.
2. Artist (*kõhatas – kõhis*) hääle puhtaks ja hakkas kõlava häälega laulma.
3. Taavi on väga tõsine poiss, täna ta isegi pisut (*naeris – naeratas*) mu jutu peale.
4. Maris (*seisatas – seisis*) viivuks, sättis mütsi ja jätkas suusatamist.
5. Kevinil on kurk haige. Ta (*neelas – neelatas*) korra, aga „silmist lõi tuld välja“.
6. Isa (*kõhatas – kõhis*) juba neljandat päeva.
7. Koer (*neelas – neelatas*) vorstitüki tervena alla.
8. Noormees (*seisatas – seisis*) bussipeatuses ja ootas bussi.

Tegevus, mis on pidev või pikaajaline	Tegevus, mis toimub lühikest aega

C. Selgita, mille järgi otsustasid.

Sarnase tähendusega tegusõnad

Pane tähele!

On tegusõnu, mis erinevad üksteisest kirja pildi ja häälduse poolest, aga tähenduselt võivad olla lähedased.

Näiteks: imestama, üllatama, hämmastama.

Sarnase tähendusega tegusõnu kasutame lausetes ja tekstides mingi tegevuse täpsemaks väljendamiseks ja ühe ning sama sõna kordamiste ärahoidmiseks. Samad korduvad sõnad muudavad loetava igavaks.

1. A. Loe noorte omavahelisest jutuajamisest. Mis sind häirib sellist juttu lugedes?

B. Jooni lausetes korduv tegusõna. Kordub tegusõna

Janek: Ma mõtlesin/, et võiksime peale tunde suusatama minna.

Juss: Ma mõtlen/, et ilm ei ole täna suusatamiseks sobiv.

Jaana: Ma mõtlesin/, et äkki tulete täna kella kuueks uisutama.

Rain: Ma mõtlen/, et vast on jää veel uisutamiseks õhuke.

Marit: Ma mõtlen/, et võiksime minna hoopis ujuma.

Janek: Ma mõtlen/, et see on hea mõte.

Rain: Mina mõtlen/ ka nii.

Jaana: Ma mõtlen, et võiksite enne ujulasse minekut minu poolt läbi tulla.

Juss: Ma mõtlen/, et meil ei ole enam selleks aega.

Janek: Ma mõtlen/, et kohtume siis kell 6 ujulas.

C. Et noorte jutuaajamist huvitavamalt kirja panna, kasuta sõna *mõtleva* asemel erinevaid tegusõnu: *arvama, välja pakkuma, täpsustama, ettepanekut tegema, soovitama, lootma, ütlema, silmas pidama*.

D. Loe noorte jutuaajamine täpsustatult.

2. A. Loe tegusõnad. Rühmita tähenduse alusel tabelisse.

tegutsema, sõnama, põõnama, rääkima, jutleva, harima, uinuma, kraamima, tegeleva, seletama, rassima, askeldama, korrastama, pajatama, vestleva, suikuma, lausuma, kasima, ütlema, põõnutama, rabeleva, patrama, pühkima, lobisema, pesema, saagima, tukkuma

magama	koristama	kõneleva	töötama

B. Loe laused. Asenda tegusõna võimalikult paljude erinevate tegusõnadega.

1. Roomet **magas** hommikul kella üheteistkümneni.
2. Rain **töötab** samas firmas juba mitmendat aastat.
3. Liis **kõneles** oma lennusõidust Inglismaalt Tallinnasse.
4. Hetti **koristas** reede õhtul oma tuba.

3. A. Loe sõnad tulpadest. Leia ja kirjuta igale tulbale ühine nimetus järgmiste tegusõnade seast: *sööma, ütlema, töötama, tahtma, jooksmas, liikuma, viskama, saatma.*

suunama	nimetama	sammuma	soovima
lähetama	mainima	astuma	ihkama
läkitama	lausuma	kõndima	himustama
	märkima	minema	igatsema
	arvama	luusima	ihaldama
	teatama	kõmpima	
	kostma	kolama	
		tippima	

B. Moodusta sõnaühendeid ja lauseid tabeli sõnadega. Kirjuta laused.

1. **Lausus** kellele? kus? mida?

.....

2. **Nimetas** kuidas? kellele? millal? mida?

.....

3. **Lähetas** kuhu? kellele? mida? mis põhjusel?

.....

4. **Kolas** kus? millal? kellega? kui kaua?

.....

Tegusõna pöördelised vormid

Tegusõnad esinevad lauses ainsuse ja mitmuse vormides.

Tuleta meelde!

Tegusõnal on kaks arvu – ainsus ja mitmus.

Tegusõnal on ainsuses ja mitmuses kolm pööret.

Pööre	Ainsus	Mitmus
1. pööre	1. Ma räägin – <i>mida teen?</i>	1. Me räägime – <i>mida teeme?</i>
2. pööre	2. Sa räägid – <i>mida teed?</i>	2. Te räägite – <i>mida teete?</i>
3. pööre	3. Ta räägib – <i>mida teeb?</i>	3. Nad räägivad – <i>mida teevad?</i>

- Nimeta ainsuse/mitmuse 1., 2., ja 3. vormi pöördelõpud.
- Jooni eelnevas tabelis ainsuse pööretes kasutatavad asesõnad.

Ainsuse pööretes kasutame asesõnu:,,

- Jooni mitmuse pööretes kasutatavad asesõnad.

Mitmuse pööretes kasutame asesõnu:,,

Jäta meelde!

Tegusõna kasutamine ainsuses või mitmuses näitab, kas tegevuse sooritajaid on üks või mitu.

1. A. Loe laused. Otsusta, kas tegusõna on ainsuse (**A**) või mitmuse (**M**) vormis. Kirjuta lause lõppu **A** või **M**.

1. Minu vend **käib** veel lasteaias.
2. Meie **käime** õega juba koolis.
3. Ma **ei käi** enam ujumas.
4. Minu sõbrad **käivad** korvpalli mängimas.
5. Venna tuttavad **käisid** eelmisel aastal jalgpallitrennis.
6. Treener **käis** puhkusereisil Hispaanias.

7. Kas sina ka **oled** Hispaanias **käinud**?

8. Naabrid **käivad** igal suvel reisimas.

B. Rühmita märgitud tegusõnad tabelisse.

Tegusõna ainsuse vorm (üks sooritaja)	Tegusõna mitmuse vorm (mitu sooritajat)

2. A. Pööra tegusõnu ainsuse ja mitmuse kõikides pööretes.

	jalutama	muutama	kutsuma
Ainsuse 1. pööre <i>mida teen?</i>	*ma		
Ainsuse 2. pööre <i>mida teed?</i>		*sa	
Ainsuse 3. pööre <i>mida teeb?</i>			*ta
Mitmuse 1. pööre <i>mida teeme?</i>	me	*	
Mitmuse 2. pööre <i>mida teete?</i>	*		te
Mitmuse 3. pööre <i>mida teevad?</i>		nad	*

B. Eralda sõnadel pöördelõpud.

C. Lõpeta laused.

1) Ainsuse vormidel on sõnalõppudeks,,

2) Mitmuse vormidel on sõnalõppudeks,,

D. Moodusta tärniga märgitud sõnavormidega vähemalt 6-sõnalised laused.

- 3. A.** Kirjuta pöördvormidele vastavad asesõnad (*ma, sa,*).
B. Ütle pöördvormid järjekorras, alusta ainsuse vormidest.

1) käima

..... käime, käivad, käin, käite, käid, käib

2) pugema

..... poevad, poed, poeme, poeb, poete, poen

3) rippuma

..... ripute, ripub, ripud, ripuvad, ripun, ripume

4. Ühenda küsimus ja sõnavorm.

tülitab	<i>mida teen?</i>	vestled
tülitan	<i>mida teed?</i>	vestleb
tülitame	<i>mida teeb?</i>	vestlen
tülitad	<i>mida teeme?</i>	vestlete
tülitavad	<i>mida teete?</i>	vestlevad
tülitate	<i>mida teevad?</i>	vestleme

5. Moodusta pöördvorme näidise alusel.

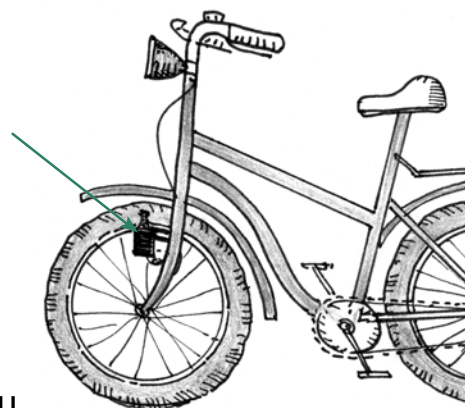
Tegusõna	Ainsuse 2. pööre Küsimus:	Ainsuse 3. pööre Küsimus:	Mitmuse 2. pööre Küsimus:	Mitmuse 3. pööre Küsimus:
leppima	lepid	lepi...		
kukkuma				
õppima				
rippuma				

lugema	loed	loe...		
siduma				
kaduma				
taguma				
põdema				

6. A. Loe laused. Moodusta sulgudes olevast tegusõnast õige pöördvorm.

B. Kirjuta laused vihikusse.

1. Elektrivoolu (*tekitama*) generaatorid.
2. Kas sa (*teadma*), kust tuleb vool jalgratta tuledesse?
3. Jalgratta dünamo (*toimima*) samamoodi kui generaator.
4. Me (*uurima*), miks (*süttima*) rattal esi- ja tagatuled.
5. Pedaalide abil (*panema*) te rattad liikuma.
6. Dünamo rattake (*pöörlema*) vastu rehvi ja (*tekitama*) voolu.

C. Mis pöördvormi ei ole lausetes kasutatud? Muuda 2., 4. ja 5. lause nii, et kasutad ainsuse 1. pöördvormi.

Tegusõnad esinevad lauses olevikuvormis või minevikuvormis.

☺ **Pane tähele!**

Tegusõnade abil saame väljendada tegevusi, mis toimuvad kõnelemisega samal ajal (praegu ma räägin/näen/vaatan).

Need tegusõna pöördvormid on olevikuvormid.

Näiteks:

1. Ma **näen**, et õues **sajab** lumelörtsi ja **puhub** tugev tuul.
2. Mart ja Maris **istuvad** praegu lennukis ja **sõidavad** Brüsselist Tallinna.

Olevikuvormidel ei ole tunnuseid.

1. A. Eralda tegusõnadel pöördelõpud.

B. Rühmita olevikuvormid.

vaatan, loendame, suusatad, uisutate, hüppab, jooksevad, klopin, loendavad, riietub, tuulutate, vaatled, mõtleb, kaupleme

Olevikuvormid ainsuses	Olevikuvormid mitmuses

C. Jätka tabelit tegusõnadega sel nädalal käsitletavast ajaloo tekstist.

Pane tähele!

Kuidas väljendatakse eesti keeles **tulevikus toimuvaid tegevusi**?

Lause. Mõne kuu pärast ma **lõpetan** 8. klassi.

Lauses kasutatakse tegusõna olevikuvormi, aga sellega väljendatakse tulevikus toimuvat tegevust (lõpetan).

Teised sõnad lauses (mõne kuu pärast, homme, järgmisel ..., tulevikus jne) aitavad mõista, et juttu on tulevikus toimuvast tegevusest.

2. A. Moodusta lauseid, milles räägid oma tegevusest.

- järgmisel nädalal
- mõne aasta pärast
- eeloleval kuul
- 10 aasta pärast

B. Selgita, mille alusel saavad teised inimesed aru, et sa räägid moodustatud lauses tulevikus toimuvast tegevusest.

 Pane tähele!

Varem toimunud tegevust väljendame tegusõna **minevikuvormidega**. Minevikuvormid jagunevad omakorda kolmeks. Vaata tabelit.

Olevik	Minevik
Ta räägib .	Lihtminevik: <i>Mu isa töötas välismaal.</i>
	Täisminevik: <i>Mu isa on töötanud välismaal.</i>
	Ennemindevik: <i>Mu isa oli töötanud välismaal.</i>

Lihtminevik

 Jäta meelde!

Tegusõna lihtmineviku vormi kasutame siis, kui räägime kõnelemise ajaks lõppenud tegevusest.

Näiteks: Mu õde **vaatas** möödunud nädalal filmi „Klassikokkutulek“.

Lihtminevikuvormis tegusõna koosneb kolmest osast:

	Sõnatüvi	Lihtmineviku tunnus	Sõnalõpp
ootasime	oota	-si-	-me
ootas	oota	-s	-

 Pane tähele!

1. Ainsuse 3. pöörde vorm (ta ootas) koosneb ainult sõnatüvest (oota) ja lihtmineviku tunnusest (-s või -is).
2. Pöördelõppu lihtmineviku ainsuse 3. pöördele ei lisandu:
ta külva/s, ta õpeta/s, ta kostita/s, ta vingerda/s jne;
ta naer/is, ta laul/is, ta lask/is, ta jõud/is, ta täit/is jne.

1. A. Loe tegusõnade pöördvormid.

B. Tee ring ümber lihtmineviku tunnustele.

Laulma: (praegu) ma laula/n, ta laula/b; (varem) ma laul/si/n, ta laul/is;

Elama: (praegu) ma ela/n, ta ela/b; (varem) ma ela/si/n, ta ela/s;

Sööma: (praegu) ma ela/n, ta ela/b; (varem) ma sõ/i/n, ta sõ/i;

Tee kokkuvõte:

- Enamus tegusõnadel on lihtmineviku tunnuseks
- Sõnadel *sõ/i/n*, *lõ/i/d*, *jõ/i/me*, *tõ/i/te*, *tul/i/d*, *pan/i/d* on lihtmineviku tunnuseks
- Sõnadel *ela/s*, *laul/is* on lihtmineviku tunnuseks ... või

Pane tähele!

Kuidas ära tunda, kas lihtmineviku tunnuseks ainsuse 3. pöördes on **-s** või **-is**? Selleks on vaja

- 1) moodustada tegusõnal **ma**-vorm (**ma**-tegevusnimi): käi**ma**, kand**ma**;
- 2) eraldada tunnus **-ma**: käi/**ma**, kand/**ma**;
tunnuse **-ma** ees on sõnatüvi: käi/-, kand/-;
- 3) lisada sõnatüvele lihtmineviku tunnus: käi/**s**, kand/**is**.

Jäta meelde!

Täishäälikule liitub **-s**, kaashäälikule **-is**.

2. A. Ühenda sõnavorm ja küsimus.

B. Kirjuta iga tegusõna ette tegijat märkiv asesõna.

..... lõpetasid

mida tegin?

..... luges

..... asutasid

mida tegi?

..... lendasid

..... istus

mida tegid?

..... kraadisin

..... kuulasime

mida tegime?

..... nägite

..... leidsin

mida tegite?

..... tundsim

..... toitsite

..... treisid

C. Mis pöördevormide kohta saame esitada sama küsimuse?

Ainsuse ja mitmuse

Küsimus

3. A. Pööra tegusõnu lihtmineviku ainsuse ja mitmuse vormides.

B. Eralda sõnavormidel tunnused ja pöördelõpud.

Tegusõna	Ainsuse 1. pööre	Ainsuse 2. pööre	Ainsuse 3. pööre
lahkuma	lahku/si/n		
meenutama			
kütma			
sõudma	sõud/si/n		
kandma			

Tegusõna	Mitmuse 1. pööre	Mitmuse 2. pööre	Mitmuse 3. pööre
lahkuma			
meenutama			
kütma			
sõudma			
kandma			

C. Mis sõnavormide kirja pildid on samad?

Sama kirja pilt on ainsuse ja mitmuse pöördelõpudel.

- 4. A. Moodusta olevikuvormidest vastavad lihtmineviku vormid.**
B. Eralda olevikuvormidel pöördelõpp, kirjuta tegijat märkiv asesõna.
C. Minevikuvormidel eralda lihtmineviku tunnus ja pöördelõpp.

Olevikuvorm	Lihtminevikuvorm
<u>ma</u> oota/n	<u>ma</u> oota/si/n
..... koputate	
..... harjutad	
..... õmblen	
..... kätlevad	
..... õpib	 õppi/.....
..... topib	
..... lepivad	
..... tõlgime	 tõlki/si/me
..... loodate	
..... niidavad	
..... reedab	
..... liidame	
..... võidan	
..... tunnen	 tund/si/.....
..... künnab	
..... jõuad	

Olevikuvorm	Lihtminevikuvorm
..... korrastame	
..... külastavad	
..... lõpetab	
..... lahutan	
..... otsustad	
..... näeb	 näg/i/.....
..... teeb	
..... pead	
..... joome	 jõ/i/.....
..... toon	
..... löövad	
..... sööte	
..... tulete	
..... peseme	
..... hoiam	 hoid/si/.....
..... leiate	
..... kannavad	

5. Moodusta lauseid. Kirjuta vihikusse.

1. tõlkisid *kus? mida? kellele?*.
2. käisite *kelleta? millal? kus?*.
3. otsustasid *kellega? millal? mida teha?*.
4. ootasid *millal? kus? keda? miks?*.
5. toppis *kus? kellega? mida? kuhu?*.
6. võitsid *millal? kus? milles? mille?*.

6. A. Leia ja jooni harjutuses 4 sõnad, milles lihtmineviku tunnusele eelneb **-d**. (..... sõna)

B. Kirjuta välja sõnavormid, moodusta neist **ma-tegevusnimi. Eralda tunnused.**

tund/si/n – tund/ma
.....
.....

C. Harjuta õpetaja etteütlemise järgi väljakirjutatud sõnade õigekirja.

7. A. Loe laused. Jooni tegusõna olevikuvormid.

B. Muuda olevikuvormid minevikuvormideks, kirjuta sõnavormid näidise järgi lause alla reale.

C. Eralda sõnavormidel tüved, tunnused ja sõnalõpud.

1. Tallinna loomaaia töötajad ootavad külastajate arvu suurenemist.

oota/vad – oota/sid

2. Loomaaed tähistab idamaade kalendri järgi algavat ahviaastat.

.....

3. Sel päeval demonstreerivad end loomaaias ahvid.

.....

4. Ahvipäeval tutvume lähemalt makaakide, šimpansite ja kääbus-marmosettidega. —————→

.....

5. Kas te eristate šimpanse teistest ahviliikidest?

.....

6. Ma tean, et enne külaskäiku uurid sa Internetist ahvide elu-olu?

.....

7. Lisaks kuuleme veel lugusid sellest, kuidas eri isendid loomaaeda satuvad.

.....

8. Päeva täpse kava leiad loomaaia kodulehelt või Facebookist.

.....

D. Kirjuta laused minevikuvormidega vihikusse.

E. Jooni tegusõnad, mille sõnatüve *d*-le järgneb tunnus *-si*.

8. Kuidas sa täitsid eelmist harjutust? A. Loe veel kord töökorraldusi.

B. Kirjuta tööetapid lihtminevikuvormides.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8. Kontrollisin harjutuse täitmist tööetappide kaupa.

9. A. Loe eilse ilma kirjeldus.

B. Kasuta lausetes tegusõnade lihtminevikuvorme.

Tuleta meelde!

Tuleta meelde tegusõna **minema** oleviku- ja lihtminevikuvorme.

minema $\left\{ \begin{array}{l} \text{ta (mida teeb?), ta} \\ \text{nad (mida teevad?), nad} \end{array} \right.$

1. Külम kõrgrõuhari (**liikuma**) Baltimaade õhuruumist ida poole.
2. Selle järel (**laienema**) Eesti kohale Islandi lähistel pöörlevad madalrõhkkonna lohud.
3. Läänemerelt (**lähenema**) sajupilved, mis (**tooma**) meile lund ja lörtsi.
4. Rannikualadel (**sadama**) vihma, (**tekkima**) jäide.
5. Päeval pilvisus (**tihenema**), tumedad pilved (**katma**) kogu taeva.
6. Lääne-Eestis (**algama**) lume- ja lörtsisajud.
7. Ka saartel (**minema**) sadu üle vihmaks.
8. Lõuna- ja edelasuunast puhuvad tuuleiilid (**tooma**) tormise ilma.
9. Tuulepuhangud (**ulatuma**) kuni 18 meetrini sekundis.
10. Õhutemperatuur (**tõusma**) plusskraadidesse.

C. Loe laused nii, et kasutad tegusõna olevikuvorme. Saad homse ilmateate.

D. Kirjuta homse ilmateate tekst vihikusse.

Täisminevik

1. Loe lause ja vasta küsimustele.

Vanemad **on sõit/nud** puhkusele.

- Millal sõitsid vanemad puhkusele?
- Kus vanemad praegu on?

Jäta meelde!

Tegusõna täismineviku vormidega väljendatakse tegevust, mis algas enne kõnelemise aega (on õppinud, olen saavutanud).

Kõnelemise ajal võib tegevus veel kesta.

Näiteks: Vend **on õppinud** juba kaks aastat kutsekoolis.

(Ta jätkab oma õpinguid.)

Täismineviku tunnuseks on **olema** (olevikus) + **nud-tegusõna**
olen, oled, on, ... + **nud**-vorm

Täisminevikuvormi kohta saame küsida **on mida teinud?**,
olen mida teinud?, **oleme mida teinud?** jne.

2. Moodusta tegusõnadest täismineviku vormid.

Selleks:

- 1) eralda **ma**-tegevusnimel tunnus **-ma**, saad sõnatüve;
- 2) lisa sõnatüvele tunnus **-nud**;
- 3) lisa sõna **olema** pöördvormile tegusõna **nud**-vorm.

ma -tegevusnimi	-nud -tegusõna	Täisminevikuvorm
laul/ma	laul/nud	Ma olen laulnud.
saatma		Sa oled
kartma		Ta

andma		Me
liikuma		Te
riskima		Nad
pühkima		Me
hindama	hinna/nud	Sa oled hinnanud.
õmblema		Ma
võrdlema		Te
tõmblema		Ta
vihtlema		Nad
algama		Ta
minema	läi/nud	Sa

3. Moodusta lauseid. Kirjuta vihikusse.

1. Kes? oled hinnanud kelle juures? mida?.
2. Kes? on kartnud mida? miks?.
3. Kes? on vihelnud millal? kus? millest tehtud? millega?.
4. Kes? olete võrrelnud kus? millal? mida? millega?.
5. Kes? olen õmmelnud millest? kellele? mis põhjusel? mille?.

4. Vaata harjutust 9 lk. 73. Loe ilmateade täisminevikuvormides.

5. A. Loe eilse päeva ilmateade ajalehest (näiteks: „Postimees“, „Õhtuleht“ jm).

B. Muuda laused nii, et saad kasutada täisminevikuvorme.
(Räägi sellest, mis eile on toimunud).

C. Muuda täisminevikuvormid eitavaks (ei ole toimunud).

6. A. Loe laused. Moodusta tegusõnadest 1) olevikuvormid.
2) lihtminevikuvormid,
3) täisminevikuvormid.

1. Reede õhtuti (*olema*) paljud inimesed telerite ees.
2. Vaatajate tähelepanu (*haarama*) mälumäng „Mis? Kus? Millal?“.
3. Sel aastal (*algama*) mälumäng eriti hoogsalt.
4. Kokku (*osalema*) turniiril kuus meeskonda.
5. Küsimuste esitajad (*panema*) proovile vastajate nutikuse, loogilise mõtlemise ja vastamise kiiruse.
6. Küsimusi (*koostama*) ja (*esitama*) televaatajad üle Eestimaa ja kaugemaltki.
7. Vastust (*olema*) võistlejatel sageli lühikese ajaga raske sõnastada.
8. Tarkade klubi liikmed (*ütlema*) vastuse ühe minuti jooksul.
9. Kui meeskonna vastus (*olema*) vale, (*saama*) küsimuse esitaja rahalise võidu.

B. Kirjuta tegusõnavormid tabelisse.

Tegusõna	Olevikuvorm	Lihtminevikuvorm	Täisminevikuvorm
olema	on	oli	on olnud

Enneminevik

1. Loe laused.

1. Eile **selgus**, et uued naabrid **olid** nädalaks Pärnu spaasse **sõitnud**.
2. Nad **olid unustanud** anda meile oma postkasti võtme.

- Mis eile selgus?
- Millal naabrid olid ära sõitnud?
- Kumb tegevus toimus varem, kas naabrite ärasõit või ärasõidust teadasaamine.

Lausetes on kasutatud tegusõna **enneminevikuvorme**.

Jäta meelde!

Enneminevikuvormidega väljendatakse tegevust, mis oli lõppenud juba enne mingit sündmust minevikus.

Näiteks:

Keegi märkas möödunud sügisel, et oli sõitnud ...; rääkis eile, et olid ostnud ...; kuulis täna varahommikul, et olid kihutanud ... jne

Ennemineviku tunnuseks on **olema** (lihtminevikus) + **nud-tegusõna**
olin, olid, oli, ... + **nud-vorm**

Enneminevikuvormis tegusõna kohta saame küsida **oli mida teinud?**, **olin mida teinud?**, **olime mida teinud?** jne.

2. A. Kirjuta sõnavormi järele küsimus. B. Jooni enneminevikuvormid.

1. olid ehitanud* –
2. on vaadanud –
3. oleme rääkinud* –
4. olin arvanud* –
5. oli kaevanud –
6. olime kasvanud* –

C. Moodusta lauseid tärniga märgitud pöörddevormidega.

3. A. Lisa ajateljele minevikuajad.

B. Reasta tegusõnad ajateljele. Kirjuta iga tegusõna eraldi reale.

soovitasid, olid kohanud, loovutas, on parandanud, lõpetas

.....			Olevik
-------	-------	-------	--------

olid soovitanud	on soovitanud	soovitasid	soovitavad

C. Täida read sama tegusõna vormidega.

4. A. Loe laused. Jooni tegusõna ennemineviku- ja lihtminevikuvormid. (10 sõnavormi)

1. Vanaema rääkis lapselastele, et ta oli järginud viit tervisereeglit.
2. Ta oli söönud rohkesti juurviljatoite ja joonud täispiima.
3. Ta oli puhanud piisavalt. Öhtul oli ta läinud kell kümme magama ja uneaeg oli kestnud kaheksa või üheksa tundi.
4. Lisaks oli ta harrastanud talisporti. Ta oli tegelenud ka pallimänguga.
5. Külmetushaiguste ennetamiseks oli kogu pere turgutanud oma organismi toorete jõhvikate ja õunamahlaga.
6. Igasse õhtusse olid pereliikmed leidnud ühiseid meeldivaid tegevusi.

B. Kirjuta välja ennemineviku- ja lihtminevikuvormid. Moodusta neist täismineviku- ja lihtminevikuvormid.

Enneminevik	Täisminevik	Lihtminevik

C. Muuda A-osa lausete sõnastust nii, et saad kasutada

- täisminevikuvorme,
- lihtminevikuvorme,
- olevikuvorme.

D. Kirjuta olevikuvormides tegusõnadega laused vihikusse.

5. A. Loe laused. Jooni minevikuvormides tegusõnad.

1. Tartu Maratoni korraldajad olid otsustanud seekordse suusaürituse ära jätta.
2. Jaanuarikuus kattis korralik lumekiht põldusid ja mäenõlvu.
3. Veebruarikuu algusest alates olid kestnud lörtsised talveilmad.
4. Ärajäänud maratonipäeval lõõskas Tehvandi suusastaadionil kõva tuul ning näkku tuiskas lumelörtsi.
5. Otepääle on tulnud inimesi, kes on varem mitmel korral 63-kilomeetrist maratonirada läbi sõitnud.
6. Kella 9-ks oli staadionile tõmmatud tavapärase stardikanga asemele sümboolne stardijoon.
7. Täpselt täistunnil sööstis 30 julgemat suusatajat rajale.
8. Mõni inimene on planeerinud sõita ainult paarkümmend kilomeetrit.
9. Suusatajate arvates osutusid lumeolud rajal rahuldavaks.
10. Talisportlased on juba varem öelnud, et raja läbimine on neile au küsimuseks.

B. Rühmita joonitud minevikuvormides tegusõnad tabelisse.

Lihtminevikuvormid	Täisminevikuvormid	Ennemindevikuvormid

6. A. Loe laused. Moodusta ja kasuta tegusõnu märgitud ajavormis.

1) ennemindevikuvormid (EM) 3) lihtminevikuvormid (LM)

2) täisminevikuvormid (TM) 4) olevikuvormid (O)

- Isa (*mäletama* – O) veel hästi, kuidas ta kooliajal (*valmistama* – TM) kartulitrükki.
- Kartulitrükiks (*vajama* – LM) ta kartulit, nuga, pintsli ja värve.
- Kõige enne (*lõikama* – LM) ta kartuli pooleks.
- Poolitatud kartulile (*uuristama* – EM) isa soovitud mustri.
- Pintsliga (*tulema* – LM) kanda värv kartulimustrile.
- Värvise templi (*vajutama* – LM) ta T-särgile.
- Särgile (*tegema* – EM) isa tavaliselt paarkümmend kujundit.
- Lõpuks (*pidama* – LM) veel särki pahemalt poolt triikima. Nii (*muutama* – LM) värv pesemiskindlaks.
- Isa (*küsima* – LM) minult, kas ma (*nägema* – TM) tema enda kaunistatud T-särki.
- Ma (*imestama* – O) iga kord, kui huvitavat tööd (*tegema* – TM) minu isa

Tegusõnal on kaks kõneliiki: jaatav ja eitav kõneliik

Jaatav kõneliik

1. Ta **räägib** metsast.
2. Nad **tiirutasid** metsas.
3. Nad **on käinud** metsas.
4. Me **olime söönud** melonit.

Eitav kõneliik

1. Ta **ei räägi** metsast.
2. Nad **ei tiirutanud** metsas.
3. Nad **ei ole käinud** metsas.
4. Me **ei olnud söönud** melonit.

Jäta meelde!

Kui tegevus toimub või on toimunud, siis märgitakse seda tegusõna **jaatava kõnega**.

Kui mingi tegevus ei toimu, siis kasutame **eitavat kõnet ehk eitust**.

Kui on tegemist liittegusõnadega (on käinud, olid näinud), võib eituse korral sõnade *ei ole* asemel kasutada ka sõna *pole*.

- Näiteks:
- Minu vanemad **ei ole käinud** Venemaa pealinnas Moskvas.
 - Minu vanemad **pole käinud** Venemaa pealinnas Moskvas.

1. A. Moodusta tegusõnadest vastavad jaatava ja eitava kõne pöördelised vormid.

		Jaatav kõne	Eitav kõne
kütma	oleviku ainsuse 3. pööre	kütab	ei küta
tõusma	oleviku mitmuse 3. pööre		
katma	oleviku ainsuse 2. pööre		
jätma	oleviku mitmuse 2. pööre		
murdma	lihtmineviku ainsuse 1. pööre	murdsin	ei murdnud
kandma	lihtmineviku mitmuse 1. pööre		
andma	lihtmineviku mitmuse 2. pööre		
hoidma	lihtmineviku ainuse 3. pööre		

B.

		Jaatav kõne	Eitav kõne
vaidlema	täismineviku ainsuse 3. pööre	on vaielnud	ei ole vaielnud
õmblema	täismineviku ainsuse 1. pööre		
kahtlema	täismineviku mitmuse 2. pööre		
seiklema	täismineviku mitmuse 3. pööre		
keetma	ennemineviku mitmuse 1. pööre		ei olnud keetnud
laadima	ennemineviku mitmuse 3. pööre		
saagima	ennemineviku ainsuse 3. pööre		
praadima	ennemineviku ainuse 2. pööre		

2. Loe laused. Jooni tegusõnad.

1. Igal aastal veebruarikuus on toimunud Tartus Näituste messikeskuses haridus- ja infomess Intellektika.
2. Sel aastal käisin seal koos oma vanema vennaga.
3. Minu vend õpib 9. klassis.
4. Mina ei olnud seni veel kutseõppe peale mõelnud.
5. Vennas ei teadnud aga õppimise võimalustest teistes maakondades.
6. Vend võttis messilt kaasa edasiõppimise võimalusi tutvustavaid brošüüre.
7. Mina uurisin vanaaja klassiruumi sisustust.
8. Vend ei ole vanade asjade vastu kunagi huvi tundnud.
9. Ta arvas, et tänapäeval on väga olulisel kohal internet ja ekraanid.

B. Rühmita joonitud tegusõnavormid kõneliigi järgi.

C. Moodusta ülejäänud vormid tabeli päisele toetudes.

Jaatav kõne	Eitav kõne	Tegusõna algvorm (<i>ma</i> -tegevusnimi)
on toimunud	ei ole toimunud	toimu/ma

	ei ole mõelnud	

3. A. Loe laused. Jooni tegusõnad eitavas kõnes.

B. Muuda kõik laused jaatavaks.

1. Kelly Sildaru ei teinud endale nime 2016. aasta alguses.

Ta oli siis veel 14-aastane.

.....

.....

2. Tüdrukule ei meeldinud juba aastaid suuskadel mäest alla tuhisemine ja trikkide tegemine.

.....

.....

3. Tütarlaps ei kuulu naiste arvestuses maailma parimate hulka.

.....

4. X-mängude võitmine ei muutnud Kelly igapäevaelu. Suusatamine ja õppimine ei täida ka pärast võitmist tema päevi.

.....

.....

5. 13-aastased lapsed ei veeda tavaliselt 5-6 tundi päevast koolipingis.

.....

.....

6. Õhtuti ei tule kodus järgmiseks päevaks õppida.

.....

.....

7. Kellyle ei meeldi üle kõige maailmas suusatamine.

.....

.....

8. Järgmisel hommikul ei harjutanud Kelly suusamäel uusi trikke.

.....

.....

9. Tütarlaps ei õppinud trikkide harjutamise asemel matemaatikat ja loodusõpetust.

.....

.....

10. Eestis ei oodanud tüdrukut arvestuslikud tööd ja järelevastamised.

.....

.....

Tegusõnal on neli kõneviisi.

Tuleta meelde 7. klassis õpitut.

Kindel kõneviis	Tingiv kõneviis
Ta räägib koolis eesti keeles.	Mulle meeldiks kohtuda homme oma endise kehalise kasvatuse õpetajaga.
Väljendab, et tegevus toimub kindlasti.	Väljendab, et tegevus võiks (oleks võinud) toimuda teatud tingimustel.

Kaudne kõneviis	Käskiv kõneviis
Peeter oli kuulnud, et Mart rääkivat hästi soome keelt.	Räägi ausalt!
Väljendab, et teade on kelleltki kuulnud. Kõneleja ise ei ole kindel selle teate õigsuses.	Väljendab käsku, soovi, palvet või üleskutset.

1. Kindel kõneviis

Jäta meelde!

Tegusõna kindlas kõneviisis väljendab kõnelemise ajal realselt toimuvat, juba toimunud või tulevikus toimuvat tegevust.

Näiteks:

- Lund **sajab**.
- Ema **läks** tööle.
- Taavi **on õppinud** mõne kuu soome keelt.
- Onu Toomas ja vanaema **olid** 1944. aastal **põgenenud** sõja eest Rootsi.
- Sõber **tuleb** reedel mulle külla.

Tegusõnal kindlas kõneviisis eraldi tunnust ei ole.

4. A. Loe laused. Jooni tegusõnad.

1. Pastapliiatsit nimetavad inimesed veel pastakaks või kuulsulepeaks.
2. Pastaka sees on südamik kleepuva värvilise pastaga.
3. Kirjutamisel vajub pasta oma raskuse tõttu südamiku otsa suunas.
4. Tillukese metallkuulikese külge kleepub allavajunud pasta.
5. Pastaga kattunud kuulike liigub kirjutades mööda paberit.
6. Kui kuulikesed töötavad korralikult, siis kandub paberile paras kogus pastat.
7. Teadlased leiutasid pastapliiatsi 1938. aastal.
8. Esimesed pastapliiatsid maksid meie mõistes siis ligi 20 eurot.
9. Kalli hinna tõttu said pastapliiatsit endale lubada ainult üksikud inimesed.

B. Nimeta joonitud tegusõnad ja tee kokkuvõte.

Kõik õigesti joonitud tegusõnad on kindlas kõneviisis, sest need väljendavad

.....

C. Rühmita joonitud tegusõnad tabelisse pöördevormide alusel.

1.	Tegusõna olevikuvormid (7 sõna)	Tegusõna minevikuvormid (3 sõna)	2.	Tegusõna ainsuse 3. pöörde vormid (5 sõna)	Tegusõna mitmuse 3. pöörde vormid (5 sõna)
	nimetavad				nimetavad

2. Tingiv kõneviis

Tegusõnavormiga tingivas kõneviisis väljendatakse

1) tegevust, mis toimub mingil tingimusel;

Näiteks: • Me **või/ksi/me** homme minna suusatama.
• Ma **tule/ksi/n** võimalusel õhtuse bussiga.

2) viisakat palvet;

Näiteks: • Kas **luba/ksi/te** mul väljuda?
• Kas te **ava/ksi/te** akna?

3) soovi, mille täitumine on kaheldav.

- Näiteks:
- **Taha/ksi/me** saada kosmonautideks.
 - Kas sa **sõida/ksi/d** kosmoselaevaga Kuule?

Jäta meelde!

Tingiva kõneviisi tunnusteks on **-ksi** või **-ks**.

5. A. Jooni eelmistes näidislausetes tingiva kõneviisi tunnused.

B. Nimeta pöördelõpud, nimeta pöördelõpu järgi tegijat märkiv nimi- või asesõna.

- Mõnes lauses on vaja tegija tuletada. Nimeta need laused.

C. Kirjuta välja tingiva kõneviisi vormid.

Ainsuse pöördvormid	Mitmuse pöördvormid

Pane tähele!

Ainsuse 3. pöörde vormi tunnuseks on **-ks** (ta lõpeta/**ks**, sõua/**ks**).

6. A. Loe laused. Jooni tegusõnad.

B. Otsusta, kas tegevus toimub kindlasti (K) või mingil tingimusel (T). Kirjuta tegusõna kohale K või T.

1. 29. jaanuaril 2016. aastal ilmus ajalehes „Postimees“ huvitav artikkel.
2. Artikli pealkiri oli: „Lotovõitjal jäid tuhanded eurod kätte saamata“.
3. Täismängu võitja ostis kahe mänguväljaga Bingo Loto pileti Viljandist.
4. 21491 eurot ja 70 senti väärt lotovõit aegus.

5. Piletit oleks tulnud vormistada enne 26. jaanuari.
6. Lotofirma otsis pileti omanikku ajakirjanduse ja interneti kaudu.
7. Õigeaegsel võidu vormistamisel oleks võitja saanud suure rahasumma omanikuks.

Tee kokkuvõte: 8 tegusõna. K – T –

C. Võrdle tulemust naabriga.

7. A. Pööra tegusõna *ruttama* tingiva kõneviisi vormides.

	Tegusõna tüvevorm	Tingiva kõneviisi tunnus	Tingiva kõneviisi pöördevorm
ma	rutta	-ksi	rutta/ksi/n
sa		-ksi	
ta		-ks	
me		-ksi	
te		-ksi	
nad		-ksi	

B. Sobita küsimused ja sõnavormid.

prindiks	<i>mida teeksid?</i>
trükiksite	<i>mida teeks?</i>
seadistaksid	<i>mida teeksite?</i>
arvutaksin	<i>mida teeksime?</i>
loeksime	<i>mida teeksin?</i>

keedaksite

küpsetaks

praeksime

segaksid

vahustaksin

C. Vasta küsimustele.

1. Mis tingimustel te praeksite kala?

.....

2. Mis tingimustel sa vahustaksid munavalget?

.....

3. Mis tingimustel me küpsetaksime ise sõbrapäevakoogi?

.....

4. Mis tingimustel nad keedaksid õunakisselli?

.....

8. A. Loe laused, moodusta tegusõnadest tingiva kõneviisi vormid.

B. Kirjuta tegusõna *ma*-tegevuse vorm ja tingiva kõneviisi vorm koos tegijat väljendava asesõnaga lause alla joonele. Vaata näidist.

C. Eralda väljakirjutatud tegusõnadel tingiva kõneviisi tunnused.

1. Kuidas ma (*valmistama*) ploomi-apelsinidesserti?

valmistama – *ma valmista/ksi/n*

2. Algul ma (*eemaldama*) ploomidelt kivid, seejärel (*tükeldama*) puuviljad.

.....

3. Tükeldatud ploomid (*asetama*) kastrulisse ja (*valama*) peale apelsinimahla.

.....

4. Nüüd (*ajama*) mahla keema, (*vähendama*) kuumust ja (*keetma*) kuni ploomid on pehmed.

.....

5. Kui ploomid on pehmed, (*eemaldama*) kastruli tulelt, (*hõõruma*) ploome puulusikaga ja (*laskma*) jahtuda.

.....

6. Seejärel (*lisama*) jogurtit ja (*segama*) aeglaselt ringikujuliste liigutustega.

.....

7. Valmis magustoitu (*serveerima*) klaaspokaalides.

.....

8. Võimalusel (*jahutama*) magustoitu enne kui lauale (*panema*).

.....

D. Muuda eelmiste lausete tegusõnad eitavaks.

Pane tähele!

Tänapäeval ei peeta veaks, kui kasutame tunnust **-ks** kõikide ainsuse ja mitmuse pöördvormides.

Näiteks: nad laula/**ks**, me õpi/**ks**, ma liigu/**ks** jne

3. Käskiv kõneviis

Jäta meelde!

Tegusõnaga käskivas kõneviisis väljendatakse käsku, soovi, palvet, mis on suunatud kuulajale.

- Näiteks:
- **Tule tupp!** (Sa tule tupp!)
 - **Tulge** sööma! (Te tulge sööma!)
 - **Võtke** suusad! (Te võtke suusad!)

Jälgi käskiva kõneviisi vormide moodustamist.

	Oleviku jaatav kõne	Oleviku eitav kõne
ma	–	–
sa	luba	ära luba
ta	luba/gu	ärgu luba/gu
me	luba/ge/m	ärgem luba/ge/m
te	luba/ge	ärge luba/ge
nad	luba/gu	ärgu luba/gu

Pane tähele!

1. Käskivas kõneviisis ei ole ainsuse 1. pöördvormi.
2. Käskiva kõneviisi tunnusteks on **-gu (-ku)**, **-ge (-ke)**.
3. Ainsuse 2. pööre on tunnusetu (*sa õpi*).
4. Eituse korral kasutatakse sõna **ära** (*ärgu, ärge, ärgem*).

9. A. Loe laused. Leia ja jooni tegusõnad käskivas kõneviisis.

1. Väldi talvel viirushaigusi nii palju kui võimalik.
2. Viirushaiguste vältimiseks järgi igapäevaselt viit juhendit.
3. Söö tasakaalustatult ja õigesti, puhka piisavalt, liiguta end mõõdukalt, tugevda tervist vitamiinidega ja leia igasse päeva rõõmsaid tegevusi.
4. Talita nende soovitude järgi, enneta viirushaigusi ja väldi haigeks jäämist.

B. Muuda joonitud tegusõnad eitavaks.

C. Muuda laused nii, et tegusõnad oleksid kindla kõneviisi vormides (tegevus toimub kindlasti). Kasuta oleviku ainsuse 1. pöörde vormi.

10. Kasuta retsepti tegevusjuhendi sõnastamisel käskiva kõneviisi vorme.

Juustupudru valmistamine

1. (Seadma) pudru tegemiseks valmis järgmised ained:
 - 2 dl kaerahelbeid,
 - 4 dl vett,
 - pisut soola ja 0,5 tl suhkrut,
 - 1,5 spl sulatatud juustu,
 - väike peotäis riivitud juustu, serveerimiseks 2 tl võid ja värsket hakitud tilli.
2. (Panema) kaerahelbed potti keevasse vette.
3. (Lisama) sool-suhkur ja (keetma) keskmisel kuumusel.
4. (Segama) aeg-ajalt seni, kuni puder on valmis.
5. (Tõstma) pott tulelt ja (segama) pudrusse sulatatud ja riivitud juust.
6. (Serveerima) putru soojalt koos võisilma ja värsket tilliga.

4. Kaudne kõneviis

Pane tähele!

Tegusõna kaudses kõneviisis väljendab kaudsel teel saadud teavet. Teave on kelleltki kuulnud, kuskilt loetud. Kõneleja ei saa vastutada teabe õigsuse eest.

Näiteks: 1. Ülle **tööta/vat** lasteaias logopeedina.

2. Merle oli teatanud Reedale, et ülehomme **tule/vat** kooli külalised.

3. Meelika oli kuulnud Reedalt, et Ain **ole/vat ostnud** endale uue auto.

Kaudse kõneviisi tunnuseks on **-vat**.

Tunnus **-vat** liitub

- tegusõna sõnatüvele: laul/ma – laul/**vat**,
- tegusõna liitvormi korral sõna *olema* tüvele: olen õppinud - ole/**vat** õppinud.

11. A. Loe laused. Jooni tegusõnad. B. Märki kaudses kõneviisis tegusõnavormid (6 tegusõna).

1. Süda pumpavat verd kogu kehasse.
2. Punane vedelik voolab arterite ehk tuiksoonte kaudu kehasse laiali.
3. Veenide ehk tõmbsoonte kaudu jõudvat veri tagasi südamesse.
4. Veresooned olevat nagu pisikesed torud.
5. Mõnes paigas kehal võib tunda, kuidas veresooned pulsilöökidena tuikavad.
6. Kõige tugevamad on löögid jämeda unearteri juures, mis varustavat peaaegu verrega.
7. Kui asetad nimetissõrme unearterile, tunned pulsi rütmi.
8. Liikumisel pulss kiirenevat, istumisel ja lamamisel aeglustuvat.

(„Miljon miksi“ 2010 ainetel)

C. Täida ülesanded.

1) Loe laused, milles on kirjeldatud kindlalt toimuvat tegevust?

- Ringita nende lausete järjekorranumbrid.
- Kirjuta välja lausetes kasutatud tegusõna kindla kõneviisi vormid, moodusta neist *ma*-tegevusnimi ja kaudse kõneviisi vorm.

Kindla kõneviisi vorm	<i>ma</i> -tegevusnimi	Kaudse kõneviisi vorm

2) Loe laused, milles on kirjeldatud kaudsel teel kuulnud teavet (mille õigsust ei ole kontrollitud).

- Kirjuta välja neis lausetes kasutatud tegusõnavormid, moodusta neist *ma*-tegevusnimi ja kindla kõneviisi vorm.

Kaudse kõneviisi vorm	<i>ma</i> -tegevusnimi	Kindla kõneviisi vorm

D. Kas sa oled juba inimeseõpetuse tunnis õppinud tundma südame tööd?

- 1) Kui **sa oled õppinud**, siis sa tead südame tööd. Sel juhul kasuta kõikides lausetes tegusõna kindla kõneviisi vorme.
- 2) Kui **sa ei ole veel õppinud**, siis kasuta kaudse kõneviisi vorme.

E. Kirjuta enda kohta käivad (kas kindla või kaudse kõneviisi vormidega) laused vihikusse.

12. A. Ühenda sõnavorm ja küsimus.

pumpavat		tunnevad
aeglustuvad	<i>mida tegevat?</i>	suunduvat
kiirendavat		pumpavad
tundvat	<i>mida teevad?</i>	aeglustuvat
suunduvad		kiirendavad

B. Moodusta lauseid jalgratta ja jalgrattasõidu teemadel.

Kasuta A-osa sõnu.

- Marko teab, et
- Kalevi jutu alusel Marko räägib, et

13. A. Vaata tabelit. Selgita näidisele toetudes, kuidas on vaja harjutus täita.

B. Kirjuta tabeli täitmise töösammud tegusõna käskiva kõneviisi vorme kasutades.

- 1) *Loe tulpade*
- 2) *näidist*
- 3)
- 4) *Täida*
- 5)
- 6)
- 7) *Kontrolli kirjutatu õigsust.*

Kaudse kõneviisi jaatava kõne vorm	Kaudse kõneviisi eitava kõne vorm	Tegusõna jaatava kõne vorm	Tegusõna eitava kõne vorm
laulvat	ei laulvat	laulab	ei laula
		kahjustaks	
		vedagu	
		kannavad	

		tekiksid	
		toituge	

C. Täida tabel eeskuju alusel.

14. A. Loe laused. Jooni tegusõnade pöördelised vormid.

Rühmita tabelisse.

Miks peaks vältima liigse magusa söömist?

1. Maiustustes peituv suhkur kahjustavat hambaid ja tekitab tüsedust.
2. Maiustuses olev suhkur imendub kergesti verre.
3. Seejärel hakkab keha tootma hormooni, mis lagundavat suhkrut.
4. Ära liialda maiustamisega!
5. Kui verre satub palju hormooni, tekkivat väsimus ja peapööritus.
6. Maiusta mõistlikult!
7. Peale magusa söömist peaks hambaid korralikult puhastama.
8. Söömise ajal tekkivat suus hape, mis hakkavat hambaid kahjustama.
9. Hape söövitab hammastesse auke.
10. Kui hambaid ei saa kohe pesta, siis tuleks mäluda suhkruvaba närimiskummi.
11. Mõnekümne minuti pärast olevat sülg igasugused happejäägid suust minema kandnud.

B. Rühmita tabelisse kasutatud tegusõnavormid kõneviiside järgi.

Kindel kõneviis	Tingiv kõneviis	Käskiv kõneviis	Kaudne kõneviis

15. A. Jooni tegusõnavormid. Lõpeta laused.

B. Mis kõneviisis kasutad tegusõna? Põhjenda.

1. Meelis **haigestus**, ta **lamab** voodis.
2. Kui Meelis ei oleks haigestunud, siis ta
3. Kui Meelis poleks haige,
4. Meelis ei ole haige,
5. Meelis olevat haige,
6. Meelis polevat haige,
7. Meelis, sa oled haige,
8. Meelis, sa ei olnud haige,

Tegusõnal on kaks tegumoodi: isikuline tegumood ja umbisikuline tegumood.

Tegusõnavormi kasutan **isikulises tegumoes** sellisel juhul, kui me teame tegijat või saame tegija tegusõnavormi järgi tuletada.

Näiteks:

1. Märtsis **saabuvad** lõunast tagasi esimesed **rändlinnud**.

tegija
↑
rändlinnud saabuvad
↓
tegusõna on isikulises tegumoes

2. Tavaliselt **käime** laupäeval saunas.

tegija on juurdemõeldav
↑
käi/me – (meie) käime
↓
tegusõna on isikulises tegumoes

Kui me ei tea tegevuse sooritajat ega saa ka teda juurde mõelda on tegusõnavorm **umbisikulises tegumoes**.

Näiteks:

Kes korraldab? – **tegijat ei ole teada, ei saa ka tuletada**
Reedel korraldatakse suusamatk.
tegusõna on umbisikulises tegumoes

1. A. Loe laused. Jooni tegusõnad. Otsusta, kas tegusõnavormist selgub tegija või mitte.

B. Kirjuta lause järelle tegusõnavormi tegumood: isikuline tegumood (**I**), umbisikuline tegumood (**U**).

1. Peipsi rannas kõrguvad varakevadeti jäämäed.
2. Jäämägesid käiakse imetlemas Eestimaa eri paigust.
3. Järve poolt puhuv tuul on rüsijää kuhjanud Nina küla alla.
4. Külas väärrib tavaliselt vaatamist järve kiviseljak.
5. Kiviseljakut kutsutakse Kalevipoja sillaks.
6. 2002. aastal kandis loodetuul väga kiiresti hulga jääd randa.
7. Tekkinud mürinat peeti maavärinaks.
8. Igal aastal kardetakse jäämägede liikumist elumajadele liiga lähedale.
9. 2010. aastal peatusid jäämäed vaid paari meetri kaugusel majapidamistest.

Tee kokkuvõte.

- Isikulises tegumoes – tegusõna.
- Umbisikulises tegumoes – tegusõna.

2. A. Loe tegusõnad. Otsusta, kas tegusõna on isikulises või umbisikulises tegumoes.

B. Lõpeta tabeli päis. Rühmita tegusõnad.

1) kiirustab, 2) kiirustati, 3) kiirustavad, 4) kiirustame, 5) kiirustatakse,
6) olid kiirustanud, 7) oli kiirustatud, 8) kiirustasid, 9) kiirustavat,
10) ei kiirustanud, 11) kiirustaksid, 12) ei kiirustatud, 13) ei kiirustata,
14) kiirusta

Tegusõnad isikulises tegumoes. Tegija	Tegusõnad umbisikulises tegumoes. Tegija

3. A. Loe laused. Jooni lausetes tegusõnad.

Kõikides lausetes on tegusõnad tegumoes.

B. Muuda tegusõnadel umbisikuline tegumood isikuliseks. Sõnasta laused. Vajadusel kasuta Leili Pukki, Ain Ostrati „Ajaloos tööviik 7. klassile“.

C. Kirjuta lause alla tegijat väljendav sõna koos tegusõnaga isikulises tegumoes.

1. Laused on kirjutatud muistendi „Trooja hobune“ põhjal.

Tööraamatu **autorid** on kirjutatud

2. Lausetes räägitakse kreeklaste plaanidest ja Trooja linnast.

3. Trooja linn taheti vallutada.

4. Kreeklaste rünnakutele suudeti esialgu vastata.

5. Rünnakud löödi tagasi.

6. Põhjalikult planeeriti Trooja linna alistamist.

7. Troojalaste alistamiseks mõeldi välja kaval plaan.

8. Ehitati suur puust hobune.

9. Kreeka sõduritel kästi hobuse sisse puggeda.

10. Hobune veeti Trooja väravate taha ja purjetati laevaga merele.

11. Linn suudeti vallutada kavalusega.

4. A. Loe laused. Jooni tegusõnad. B. Muuda tegusõnad umbisikulisteks. Sõnasta laused.

1. Neiu luges kuulutust iluteeninduse erialadele vastuvõtu kohta. Loeti
2. Juuksuri ja kosmeetiku õpe algab alles märtsikuus.
3. Aasta alguses tutvusid huvilised erialadega praktikakeskuses mitmel päeval.
4. Mõned õppima asujad saavad tööks vajaliku instrumentide komplekti tasuta.
5. Praktikandid pakuvad soovijatele iluteenuseid odavate hindadega.
6. Kool kutsub huvitaval ja vajalikul erialal õppima nii tüdrukuid kui ka poisse.
7. Tublid meesjuuksurid leiavad endale kergesti tööd.
8. Küüne- ja ripsmetehnikutena näeme enamasti naisi.
9. Küsimustele saab täpseid vastused kooli kodulehelt.

Ühendteigusõna ja väljendteigusõna

Tuleta meelde!

1. Taat **luges** ajakirja.
2. Taat **luges** ajakirja läbi.

- Kummast lausest saad teada, et taat luges ajakirja lõpuni?
- Mis sõna järgi otsustad, et ajakiri on lõpuni loetud?

Tegusõna tähendust võib täpsustada määrsõna. Tuleta meelde, mis on abimäärsõnad (vaata lk 9).

Pane tähele!

Tegusõnad koos abimäärsõnadega on **ühendteigusõnad**.

Näiteks: ütlema – *ette* ütlema, *järele* ütlema, *ära* ütlema.

Tegusõnale koos abimäärsõnaga saame esitada tegusõna küsimuse (*mida tegema?*, *mida teeb?*, *mida tegi?*, *mida tehti?* jne).

Ühendteigusõnas võib abimäärsõna olla nii tegusõna järel kui ka tegusõna ees.

Näiteks: *ette* lugema – loeb *ette*, *üle* vaatama – vaatasin *üle* jne.

1. A. Loe ühendtegasõnad. Sobita sõnaühendeid.

kirjutama

kirjutab maha

kirjutab üle

kirjutab välja

kirjutab alla

dokumendile

sõnu

tahvlile

kaaslase vihikust

tekstist

B. Kirjuta A osast välja kõik sobivad sõnaühendid.

kirjutab tahvlile, kirjutab dokumendile, kirjutab, kirjutab, kirjutab

kirjutab maha, kirjutab maha, kirjutab maha

kirjutab üle

kirjutab välja, kirjutab välja, kirjutab välja, kirjutab välja

kirjutab alla

C. Moodusta sõnaühenditega lauseid.

2. Selgita ühendtegasõnade tähendust. Moodusta sõnaühendeid ja lauseid.

- 1) tõusis **püsti**, 2) tõusis **üles**;
- 1) mõtles **järele**, 2) mõtles **ümber**, 3) mõtles **ette**;
- 1) ütles **ette**, 2) ütles **vastu**, 3) ütles **välja**, 4) ütles **üles**.

3. A. Moodusta kõik võimalikud ühendtepusõnad, kasuta järgnevaid määrsõnu: *kokku, vastu, ära, juurde, ümber, läbi*.

võtma –

saatma –

pöörama –

lugema –

B. Kasuta ühendtepusõnu sõnaühendite ja lausete moodustamisel. Vajadusel muuda lauses sõnade järjekorda.

läbi	ümber	ära	vastu
<i>mille?</i>	<i>keda?</i>	<i>mille?</i>	<i>kelle?</i>
<i>mitme päevaga?</i>	<i>kus?</i>	<i>kellelt?</i>	<i>kuhu?</i>
<i>miks?</i>	<i>miks?</i>	<i>millal?</i>	<i>kellele?</i>
		<i>mis põhjusel?</i>	<i>millal?</i>
			<i>mis eesmärgil?</i>

4. Loe laused. Täpsusta tegusõna sobiva määrsõnaga.

üles, läbi, kinni, vastu, järele, üle, osa, lahti, ära

Pane tähele: mõnda määrsõna saab kasutada mitme tegusõnaga.

1. (*kajama*) Poisid hõiskasid ja nende hääld
metsast

2. (*rändama*) Kaarel oli tuntud mees, ta oli mitu maakonda.

3. (*võtma*) Meie riigi delegatsioon Prahas korraldatud
konverentsist.

4. (*lõhkuma*) Naabri kuri koer oli keti ja minema jooksnud.

5. (*köitma, ajama*) Toots andis nõu saapad nõoriga
..... ja kuidagi

6. (*panema, tegema*) Kaupluse uksed kell 10 õhtul ja kell 8 hommikul.
7. (*kasvama, jääma*) Maaliline järveke metsa keskel ja temast oli vaid väike tiigike.
8. (*astuma, võtma*) Ülbe noormees paberitüki ega seda

5. A. Loe lausepaarid. B. Otsusta, kas paksult trükitud sõna kuulub ühendtegusõna koostisesse või täpsustab tegevuse kohta. C. Jooni ühendtegusõnad.

1. Mõned sportlased jäid võistlustest **eemale**.
2. **Eemale** ehitati uus ridaelamu.
3. Rändlinnud lendavad oma talvituskohadest **üle** merede ja mägede Eesti suunas.
4. Uuri ja kuulas kahtluseluse õpilase veel kord **üle**.
5. Janno peitis salakirja kivi **alla**.
6. Kahe kooli direktorid kirjutasid **alla** koolide vahelisele kokkuleppele.
7. Pidin kogu harjutuse **ümber** kirjutama, sest mu käekiri oli lohakas.
8. Mudilased jooksid **ümber** maja ja mängisid kulli.
9. Kassapidaja arvestas palga **ümber** ja leidis vea.

Pane tähele!

Väljendtegusõnad koosnevad samuti kahest sõnast.

Väljendtegusõnadel on ülekantud ehk piltlik tähendus.

Näiteks: *murrab pead, laseb jalga, kiidab heaks.*

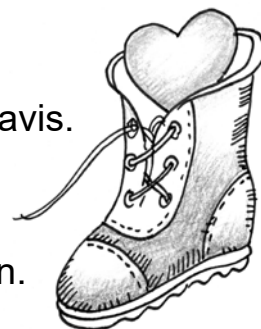
Sa tead, et tegusõnad koos määrsõnaga moodustavad **ühendtegusõna**.

Tegusõnad koos käandsõnaga (nimisõna, omadussõna) moodustavad **väljendtegusõna**.

Näiteks: *pähe õppima (õppis pähe), reeglilt rakendama (rakendan reeglilt), kõrvu kikitama (kikitab kõrvu).*

6. A. Loe laused. B. Ringita lausete numbrid, milles on kasutatud väljendtegusõnu.

1. Priidiku pükste taskud on välja veninud, sest ta **topib** pidevalt **käsi** taskusse.
2. Paul tüütab kaaslasel sellega, et ta **topib nina** pidevalt nende tegemistesse.
3. Sõda pidavates riikides **ripub** sõdurite elu sageli **juuksekarva otsas**.
4. Teerada tähistav lint **rippus** puu **oksal** ja osutas sellele, et noored orienteerujad pole eksinud.
5. Kalle süda **kukkus saapasäärde**, kui ta kuulis looma urinat kraavis.
6. Väikemees **kukkus maha** ja hakkas haledalt nutma.
7. Kaiele **torkas** kaupluses **silma** noorterõivaste kevadkolleksioon.
8. Taat **torkas** pihlakaistiku toetamiseks maa sisse **toki**.
9. Isa ütles, et täna **jooksis** talle hea tööots otse **suhu**.
10. Mattiase põlv on haige, ta **jooksis eile** kehalise kasvatuse tunnis ja kukkus.

C. Kirjuta A-osast väljendtegusõnad üksteise alla.

D. Leia ja kirjuta igale väljendtegusõnale vasted järgmiste sõnaühendite hulgast.

sekkub teiste tegemistesse, tekkis võimalus, hakkas hirm,
on ohus, oli näha, tunneb huvi, paistis välja

Väljendtegusõnad

.....

.....

.....

.....

.....

E. Sõnasta laused ümber. Ära kasuta lausetes väljendtegusõnu.

7. A. Loe väljendtepusõnad, rühmita need tähenduse järgi tabelisse.

- 1) paberile panema, 2) ametis käima, 3) varvast viskama, 4) jalgu selga võtma, 5) kirja panema, 6) pilguga puurima, 7) silma peale heitma, 8) kodaraid käima panema, 9) silma teritama*, 10) igapäevast leiba teenima*, 11) varesejalgu vedama, 12) suletööd tegema*, 13) pilku naelutama, 14) kätel käia laskma, 15) ametit pidama, 16) putku panema*

jooksma	kirjutama	vaatama	töötama

B. Moodusta tärniga märgitud väljenditega vähemalt 6-sõnalisi lauseid.

8. Kirjuta väljendtepusõnu. Kasuta „Väljendiraamatut“

(A. Õim, 2008, kirjastus TEA) või Internetti (www.filosoft.ee/thes_et).

takistama – kammitsas hoidma,,,
.....,

laisklema – siidi vedama,,,
.....,

üllatama – keeletuks tegema,,,
.....,

ebaõnnestuma – nässu minema,,,
.....,

9. A. Loe sõnaühendid ja tegusõnad. Ühenda sisult sobivad paarilised.

olid ohjad käes

olid jalad all

asi susiseb

pani veto peale

pistis pöske

tegevus edeneb

juhtis tegevust

ei lubanud

kadus ära

sõi pisut

keelas ära

B. Kasuta väljendtegasõnu lausetes.

1. Selgus, et minu rahakotil
2. Priit tüki saia ja juba ta oligi läinud.
3. Sõber ütles, et klassiõhtule esineja kutsumisega juba
.....
4. Ema hilisõhtusele kinno minekule
5. Poisid vaikisid maha kaaslaste põhjuste puudumised, aga probleemi
arutamisel õpetaja

10. A. Loe lausete algused. B. Jooni väljendtegasõnad, selgita nende tähendusi. C. Lõpeta laused.

1. Mikk hoidis koera kammitsas, ta ei lasknud loomal
.....
2. Siim ei vedanud ühtegi tööd tehes siidi, ta
.....
3. Meid kõiki tegi keeletuks väikevenna jutt sellest, et
.....
4. Tiiu ütles, et sel korral läks tal torditegu nässu, sest
.....

Tegusõna käändelised vormid. Kesksõnad

Pane tähele!

8. klassis õpid sa tundma **v-**, **tav-**, **nud-** ja **tud-**kesksõnu.

Näiteks. Tegusõnast **õppima** saab moodustada järgmisi kesksõnu:

õppi/v (poiss), **õpi/tav** (peatükk), **õppi/nud** (poiss, so poiss, kes õppis),
õpi/tud (peatükk, so selgeks õpitud peatükk).

Kesksõnad on moodustatud tegusõnadest, aga kuuluvad nimisõnade juurde (**köhi/v** poiss, **loe/tud** raamat). Kesksõnad vastavad küsimusele *missugune?*

Sa tead, et eseme või olendi omadust väljendavad omadussõnad.

Omadussõnad vastavad küsimusele *missugune?*

Kesksõnad on tegusõnadest tuletatud omadusi ja tunnuseid väljendavad sõnad (**seise/v** vesi).

v-kesksõna

1. Loe sõnaühendid. Jälgi, kuidas tekib tegusõnast v-kesksõnavorm.

1. Poiss, kes köhib – (köhima) köhiv poiss – *missugune?* poiss
2. Töötaja, kes teenindab – (teenindama) teenindav töötaja – *missugune?* töötaja
3. Tüdruk, kes laulab – (laulma) laulev tüdruk – *missugune?* tüdruk

Tee kokkuvõte.

- **v-kesksõna** väljendab eseme või olendi omadust.
- **v-kesksõna** täpsustab lauses nimisõna.
- **v-kesksõna** vastab küsimusele missugune?

Jäta meelde!

v-kesksõna moodustatakse tegusõna **ma**-tegevusnimest järgmiselt:

1. Tegusõna **ma**-tegevusnimel eraldatakse tunnus
liiku/**ma** , tööta/**ma**, vaata/**ma**, seis/**ma**, laul/**ma**.
2. Saadud tüvevormile liidetakse kesksõna tunnus **-v** (**ev**)
liiku/**v**, tööta/**v**, vaata/**v**, seis/**ev**, laul/**ev**.

1. Vaata eelnevalt esitatud v-kesksõna vorme. Missugusele sõnatüvele liitub **-v**, missugusele **-ev**? Täida lüngad.

- Kui tegusõnatüve lõpus on, liitub tunnus **-v**.
- Kui tegusõnatüve lõpus on, lisandub tunnusele täishäälik **e**, tunnus on siis **-ev**.

2. A. Loe sõnad, eralda **ma**-tegevusnime tunnus, moodusta **v**-kesksõna.

mida tegema? – missugune?

hüppa/ma – hüppa/v

lonkama –

keelama –

jaatama –

vaatama –

mida tegema? – missugune?

naer/ma – naer/ev

saatma –

seisma –

maitsma –

jooksma –

B. Loe ja jooni tegusõnad, moodusta **v**-kesksõnaga sõnaühend. Kasuta harjutuse A-osa sõnu.

1. Märguanne, mis keelab tänava ületamist – *keelav märguanne*
2. Sportlane, kes jookseb sadat meetrit –
3. Seltskond, kes saadab sõpra rongile –
4. Tüdruk, kes pidevalt naerab –

5. Kas sa täidad praegu harjutust 2? (jah või ei)

Sellele küsimusele saad anda vastuse.

3. A. Täida tabel.

Selleks:

- 1) loe 1. tulba sõnad, jooni tegusõna,
- 2) moodusta tegusõnast **ma**-tegevusnimi,
- 3) moodusta **v**-kesksõna,
- 4) kirjuta sõnaühend.

lumi, mis <u>sulab</u>	sula/ma	sula/v	sulav lumi
oks, mis paindub			
pea, mis valutab			
külaline, kes saabub			
korsten, mis tossab			
pillimees, kes laulab			
naaber, kes pahandab			
korsten, mis tossab			

B. Moodusta suuliselt lauseid tabeli 4. veeru sõnaühenditega.

4. A. Toimi eelmise harjutuse täitmisele vastupidiselt.

B. Vaata näidist. Selgita ülesande täitmise „samme“.

1. uuriv arst – *arst, kes uurib*
2. võistlev sportlane –
3. looklev teerada –
4. maitsev pitsa –

5. jonniv mudilane –
6. süttiv tuluke –
7. sügelev silm –
8. vetruv madrats –

tav-kesksõna

5. Loe sõnaühendid. Jälgi, kuidas tekib tegusõna **tav-kesksõnavorm. Vasta küsimustele.**

1. Lahendatav ülesanne on kantud tahvlile.

- Mis on tahvil?
- Mida peab ülesandega tegema?
- Kas sa saad lausest teada, kes lahendab ülesannet?
- Sõnaga **lahendatav** märgitakse, et

2. Vanavanaema on hooldatav voodihaige.

- Mis olukorras on vanavanaema?
- Mida on vaja vanavanaemaga teha?
- Kas sa saad lausest teada, kes hooldab?
- Sõnaga **hooldatav** märgitakse, et

3. Kasutatav „Väljendiraamat“ on trükitud kirjastuses TEA.

- Mis on trükitud kirjastuses TEA?
- Kas sa saad lausest teada, kes kasutavad „Väljendiraamatut“?
- Sõnaga **kasutatav** märgitakse, et

Kokkuvõte

- **tav**-kesksõna väljendab eseme või olendi omadust kõnelemise ajal (olevikus).
- **tav**-kesksõna märgib eset, nähtust, isikut, millele/kellele tegevus on suunatud (*lahendatav* ülesanne).
- Tegijat ei ole **tav**-kesksõnavormide korral teada. Seega on tegemist tegusõna umbisikulise vormiga.
- **tav**-kesksõna täiendab lauses nimisõna ja vastab küsimusele missugune?.

Pane tähele!

tav-kesksõnavorm moodustatakse tegusõna **-tud/-dud**-vormist

Näiteks: mängi/ma: mängi/tud – mängi/**tav**;
õmble/ma: õmmel/dud – õmmel/**dav**.

6. Kirjelda tegusõnast **tav**-kesksõnavormi moodustamist.

- ehita/ma: ehita/tud – ehita/**tav** (korrusmaja)
- lahenda/ma: lahenda/tud – lahenda/**tav** (käitumisprobleem)
- õpeta/ma: õpeta/tud – õpeta/**tav** (lahenduskäik)
- mõtle/ma: mõel/dud – mõel/**dav** (vastus)

- 1) moodustan – vormi,
- 2) eraldan,
- 3) lisan (*millele? mille?*)

Jäta meelde!

tav-kesksõna tunnus võib olla **-tav** või **-dav**.

7. A. Jälgi järgnevatest tegusõnadest *tav*-kesksõnade moodustamist.
Jooni *-tav* ja *-dav*.

1. vaatle/ma: vaadel/dud – vaadel/dav	6. nägema: näh/tud – näh/tav
2. õmblema: õmmel/dud – õmmel/dav	7. sulgema: sule/tud – sule/tav
3. sööma: söö/dud – söö/dav	8. tegema: teh/tud – teh/tav
4. mõtlema: mõel/dud – mõel/dav	9. pesema: pes/tud – pes/tav
5. ütlema: öel/dud – öel/dav	10. kuduma: koo/tud – koo/tav

B. Märki sõnad, mille tunnus on *-dav*.

C. Loe laused ja täida lüngad sõnadega harjutuse A-osast.

1. Kas kannuseen on
või söögiks kõlbmatu seen?
2. Õmblusateljees selgus, et
palitu oli õlgadest lai.
3. Keeratava korgiga kurgipurk on kergesti
.....
4. Mõni riideese on ainult käsitsi
5. film tekitas minus hirmu.
6. kampsun peaks valmima lihavõttepühadeks.

8. Moodusta eeskuju alusel *tav*-kesksõna vorme.

1. Töö, mida täna lõpetatakse – *lõpeta/tud* – *lõpeta/tav* töö
2. E-kiri, mida lähetatakse – *läheta/tud* –
3. Kirjeldus, mida koostatakse –
4. Iseloomustus, mida esitatakse –
5. Raha, mida kasutatakse –
6. Kontsert, mida lindistatakse –
7. Uks, mida lukustatakse –

9. A. Jooni tegusõnad. Moodusta **tav**-kesksõnaga sõnaühendid.

1. Meloodia, mida ümisetakse –
2. Tekst, mida loetakse –
3. Puutöö, mida hinnatakse –
4. Maa-ala, mida haljastatakse –
5. Lillepeenar, mida rohitakse –
6. Väsimus, mida teeseldakse –
7. Põllutee, mida mööda käiakse –
8. Valgus, mida nähakse –

• Kahel sõnal on kesksõna tunnus **-dav**. Jooni need sõnad.

B. Ütle teisiti **tav**-kesksõnaga väljendatud sõnaühend.

1. Maalitav pilt – *pilt*, mida maalitakse
2. Kuulataav muusika –
3. Mõõdetav kardinariie –
4. Heisatav lipp –
5. Tarvitataav ravim –
6. Ennetataav haigus –
7. Küntav põld –
8. Kantav müts –

10. A. Loe laused. Vali ja jooni lausesse sobiv sõna.

1. Homme (*pidav*, *peetav*) korvpallimäng tuleb põnev, sest ainult (*võitev*, *võidetav*) meeskond pääseb lõppvõistlusele.
(*Võitev*, *võidetav*) meeskond ei pääse finaalmängu.
2. Näiteringi mängukavasse (*võttev*, *võetav*) näidend ei tohi olla õpilastele üle jõu (*käiv*, *käidav*).

3. Suvel on mererand väga (*külastav, külastatav*) koht.

Pärnut (*külastav, külastatav*) suvitaja käib kindlasti ära mere ääres.

4. Puhkuse ajal armastab (*päevitav, päevitav*) sõbranna lesida
(*pruunistava, pruunistatava*) päikese käes.

5. Arstide arvates ei ole pikka aega (*kõrvetava, kõrvetatava*) päikese käes
lesimine (*soovitav, soovitatav*) tegevus.

B. Kirjuta õigete sõnavormidega laused vihikusse.

☺ Pane tähele!

v- ja *tav-*kesksõnu saab käänata nagu omadussõnu.

11. Käana suuliselt kõikides käanetes sõnaühendeid
lugev poiss, loetav raamat. Kasuta vajadusel käänamistabeli abi
(vaata 1. tööraamat).

12. A. Moodusta tegusõnadest *v-* ja *tav-*kesksõna vormid.

B. Loe laused, otsusta, kas sobib *v-* või *tav-*kesksõna.

C. Kirjuta sobiv kesksõna vorm koos põhisõnaga lause alla.

1. (*Kirjutama*) õpilane on süvenenud ülesande täitmisse.

kirjutav õpilane

2. (*Kirjutama*) harjutus on tööraamatus lk 98.

.....

3. Marika võttis raamatukogust lugemiseks mõned (*huvitama*) raamatud.

.....

4. Raamatut (*lugema*) Marikat ei häiri miski, ta ei pane
tähele isegi tema poole pöördumist.

.....

5. (*Kuulma*) meloodiast saime aru, et etendus algab peagi.

.....

6. Teatril on plaan välja vahetada eesriiet (*avama*) tehnika.

.....

7. (*Ehitama*) hoone juurde veeti moodulmaja detaile.

.....

8. (*Jooksma*) distantis oli mõnele õpilasele liiga kurnav.

.....

9. Treener hüüdis midagi temast mööda (*jooksma*) sportlasele.

.....

nud- ja tud-kesksõna

missugune?

kadu/nud rahakott

(kott, mis kadus ära)

missugune?

kaota/tud rahakott

(kott, mis kaotati ära)

Pane tähele!

- **nud-kesksõna** väljendab eseme või olendi tunnust.
- Tegija saame teada sõnaühendist.
(mängi/nud plaadimängija, vaeva/nud mõte, liiku/nud veok)
- **tud-kesksõna** väljendab ka eseme või olendi tunnust.
- Tegija isik sõnaühendist ei selgu.
(kan/tud riided, oste/tud raamatud, võide/tud pallimäng)
- **nud-, tud-kesksõnad** täiendavad lauses nimisõna ja vastavad küsimusele **missugune?**

13. A. Loe laused. Jooni tegusõna *nud*- ja *tud*-kesksõna vormid.

1. Taevast täitnud pilved muutusid aina süngemaks.
2. Talveööl põhjataevas nähtud valgus on virmalised.
3. Õpetaja kiitis Marti õigeaegselt lõpetatud töö eest.
4. Varakult ärganud taat läks õue kõnniteed lumest puhastama.
5. Üle aia hüpanud koer jooksis autole järele.
6. Sõbrapäeval postkastist leitud kaart valmistas rõõmu kogu perele.
7. Kiiresti söödud toit võib tekitada kõhuvalu.
8. Lahtises purgis seisnud mahl ei olnud enam joomiseks kõlbulik.

B. Rühmita joonitud sõnad koos selle juurde kuuluva nimisõnaga.

Tegija on teada	Tegijat ei ole teada

14. Moodusta *nud*- ja *tud*-kesksõnavorme eeskuju järgi.

<i>ma</i> -tegevusnimi	<i>nud</i> -kesksõna	<i>tud</i> -kesksõna
õpeta/ma	õpeta/nud	õpeta/tud
vaevama		
saatma	saat/nud	saade.....
süütama	süüda.....	
kuulma		kuul/dud
naerma		
tooma		too/dud
sööma		

jooma		
loomama		

- Millal kirjutatakse liiteks **-dud**?

Liitele **-dud** eelneb

B. Leia sõnaühenditesse **nud- või **tud**-kesksõnavormid harjutuse A osast.**

missugune?

- 1) Hiljuti postipakk, paki inimene;
- 2) pikka aega mure, sõjamehe välimus,
- 3) Rihot vanem vend, koortekoolis kutsikas,
- 4) magustoit, hästi kass.
- 5) limonaadi hulk, käärinud mahla laps,
- 6) tehases masin, masinat töötaja,
- 7) õppimiseks tingimused, lauluteksti poeet,
- 8) Kalle poolt lõke, heinakuhja tuletikk,
- 9) käo kukkumist neiu, rahvalaul.

C. Jooni kesksõnavormid, millest tegija ei selgu (teigusõna on umbisikuline).

Tee kokkuvõte. Tegija puudub-kesksõnavormides.

15. A. Moodusta teigusõnadest vastavad vormid. Täida tabel eeskuju järgi.

ma -tegevusnimi	v -kesksõna	tav -kesksõna	nud -kesksõna	tud -kesksõna
kasvata/ma	kasvata/v	kasvata/tav	kasvata/nud	kasvata/tud
töötleva		töödel/		
valmistama				
pesema				

tegema		teh/	tei/nud	teh/
puhastama				
peenestama				
lõikama				
aurustuma				
küpsetama				
suunama				
raputama				
pakendama				
maitsma				
ostma				

B. Kasuta moodustatud kesksõnavorme lausetes. Kirjuta laused vihikusse.

16. Loe laused. Moodusta õiged sõnavormid.

Kuidas valmivad kartulikrõpsud?

1. Kartuleid (*kasvatama*) talunik realiseerib neid kohe peale ülesvõtmist.
2. Kartulid viiakse kartulikrõpse (*töötlemä*) tehasesse.
3. Seal kallatakse kartulid pesemiseks *ette valmistama*) veevanni.
4. Hoolikalt (*pesema*) kartulid kooritakse.
5. Vanasti oli koorimine inimeste (*tegema*) töö.
6. Korralikult (*puhastama*) kartulid liiguvad trumlist.
7. Seejärel hakkab tööle kartuleid (*peenestama*) masin.
8. Peenikeseks (*lõikama*) liistakud asetatakse suurde frittimismasinasse.
9. Kartulitest (*aurustuma*) vesi eemaldub trumlist.

10. Õlis (*küpsetama*) liistakud muutuvad krõbedaks.
11. Masina poolt (*suunama*) liistakud liiguvad sõeltrumlisse, kus on soola ja paprika segu.
12. Maitseainete seguga hästi (*läbi raputama*) kartulikrõpsud liiguvad (*pakendama*) masinasse.
13. Nii valmib noortele (*maitsma*) ja üsna (*ostma*) kaup.

ISBN 978-9949-575-17-6

9 789949 575176